

ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ στη Μικρά Ασία

Βηάσης Αγτζίδης

Μνήμη εναντίον λήθης

Χαρά Γαλανού

Μικρασία χαίρε

Ηλίας Βενέζης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "ΕΡΕΙΣΜΑ"

Η ΟΣΗ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΕΙΔΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ
μόνο 25.000 δραχ. (€ 73.37)

Κερδίστε τώρα
με τη συνδρομή υποστήριξης

- Τρία βιβλία των εκδόσεων ΕΡΕΙΣΜΑ
- Ένα μικρογλυπτό αριθμημένο και υπογεγραμμένο από τον καλλιτέχνη
- Δωρεάν αποστολή της διημεριίας οικολογικής εφημερίδας "ΦΟΥΡΟΓΑΤΟΣ"
- Βιβλία από τους συνεργαζομένους εκδοτικούς οίκους με το περιοδικό
- Πρόσκληση σε όλες τις εκδηλώσεις, διαλέξεις, περιοδικές εκδόσεις που διοργανώνει το περιοδικό ΕΡΕΙΣΜΑ

επιμέλεια έκδοσης: ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΑΧΑΙΡΙΔΗΣ

καλλιτεχνική επιμέλεια: ANAMORPHOSIS

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "ΕΡΕΙΣΜΑ" ΧΑΝΙΑ 2001

Πωλογιώργη 27, Χανιά

Τ.Θ. 31, Τ.Κ. 73110

τηλ.: 0821-28473, fax: 0821-92748

ISBN 960-8000-05-X

Η έκδοση του παρόντος βιβλίου
πραγματοποιήθηκε με την ευγενική χορηγία
του *Μιχάλη Τσιδεμίδα*

ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ στη Μικρά Ασία

Βηάσης Αγτζίδης

Μνήμη εναντίον Ἀήθης

Χαρά Γαλανού

Μικρασία χαίρε

Ηλιάς Βενέζης

ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ στη Μικρά Ασία

Βηάσης Αγτζίδης

Μνήμη εναντίον λήθης

Χαρά Γαλανού

Μικρασία χαίρε

Ηλιάς Βενέζης

Η Μικρασιατική Καταστροφή σηματοδοτεί την πρώτη μεγάλη ποιοτική αλλαγή των τόπων κατοικίας των Ελλήνων από την απαρχή της εμφάνισής τους στο ιστορικό γίνεσθαι. Ανεξάρτητα από τις πολιτικές και ιδεολογικές περιπέτειες, καθώς και από τις διάφορες μορφές που έλαβε στην ευρύτερη περιοχή μας η κρατική εξουσία -ελληνική ή αλλοεθνής- οι Έλληνες συγκροτούσαν έναν ολόκληρο ελληνικό κόσμο που είχε ως επίκεντρο τις δύο ακτές του Αιγαίου και περιλάμβανε τα νότια παράλια του Εύξεινου Πόντου και την Κύπρο στην Ανατολική Μεσόγειο. Σε παλαιότερες εποχές, αυτός ο ελληνικός κόσμος επεκτεινόταν μέχρι τη χερσόνησο της Κριμαίας στη Βόρεια Μαύρη Θάλασσα και τη Μεγάλη Ελλάδα στον παλιό Νότο. Για πρώτη φορά, μετά το '22, οι Έλληνες έγιναν αποκλειστικά βαλκανικός πληθυσμός. Αιτία υπήρξε η Μικρασιατική Καταστροφή και η Γενοκτονία που υπέστησαν από τον τουρκικό εθνικισμό στους γενέθλιους τόπους. Φυσικά, η εξέλιξη αυτή συνδεόταν απολύτως με την ιδιομορφία της ελληνικής πολιτικής αποκατάστασης, όπως αυτή συνέβη με την εξέλιξη της Επανάστασης του 1821. Ένα μικρό μόνο μέρος -το πλέον καθυστερημένο- του ελληνικού κόσμου απελευθερώθηκε. Μόνο ο ένας στους έξι Έλληνες κατοικούσε στα ελεύθερα εδάφη. Επιπλέον, η εθνολογική ερμηνεία των πληθυσμών ακολούθησε το εθνικιστικό δυτικό μοντέλο, με αποτέλεσμα την απόλυτη παραμόρφωση και την κυριαρχία στερεοτύπων που αντιστοιχούσαν μόνο σε ιδιόμορφες ιδεολογικές κατασκευές. Με βάση αυτά τα στερεότυπα, όλοι οι Μουσουλμάνοι αντιμετωπίστηκαν ως εθνικά Τούρκοι, ενώ όλοι οι Χριστιανοί του νεοαρχαίου ελληνικού κράτους, ως εθνικά Έλληνες.

Η ελληνική περίπτωση είναι ιδιαίτερη σ' όλοκληρο τον ευρωπαϊκό χώρο. Το κράτος των Ελλήνων ιδρύθηκε σε μια περιοχή που βρισκόταν μακριά από το κέντρο του ελληνικού κόσμου, και επί πλέον δεν διέθετε αστική τάξη, η ύπαρξη της οποίας αποτελούσε προϋπόθεση για δημιουργία έθνους-κράτους. Για να κατανοήσουμε την ιδιαιτερότητα της ελληνικής περίπτωσης, ας αναλογιστούμε αντίστοιχα παραδείγματα με βάση την ιστορική υπόθεση: Το έθνος-κράτος των Γάλλων να είχε συγκροτηθεί με πρωτεύουσα τα ένδοξα Μπουρντίγαλα, δηλαδή το σημερινό Μπορντώ και να περιλάμβανε μόνο την Ακουϊτανία ή το έθνος-κράτος των Ιταλών να είχε δημιουργηθεί μόνο στον ιταλικό Βορρά με πρωτεύουσα τη Βενετία ή την Τεργέστη.

Το ανορθολογικό στοιχείο στην πολιτική συγκρότηση του νεότερου ελληνισμού, δημιούργησε τη βασική γενετική αντινομία, η οποία έκανε μοναδικό το ελληνικό παράδειγμα. Το νεαρό ελληνικό κράτος του 1830 ήταν περισσότερο ένα εξαρτημένο Πριγκηπάτο του Μορέως και της Ρούμελης, παρά ένα πραγματικό έθνος-κράτος των Ελλήνων. Η μοναδική πιθανότητα για φυσιολογική αναίρεση αυτής της βασικής αντινομίας, η ολοκλήρωση της επανάστασης του 1821 και ο ποιοτικός μετασχηματισμός του ελλαδικού κρατιδίου, θα μπορούσε να γίνει μόνο με την ενσωμάτωση των αναπτυγμένων ελληνικών περιοχών της Ανατολικής Θράκης και της Μικράς Ασίας.

Η σημασία της Μικράς Ασίας

Οι ελληνικές εγκαταστάσεις στη μικρασιατική χερσόνησο χρονολογούνται από τα προϊστορικά χρόνια. Η μεγάλη ακμή των ελληνικών πόλεων της Μικράς Ασίας, στη φιλοσοφία, στις επιστήμες και στις τέχνες συμπίπτει με τον ένατο και δέκατο π.χ. αιώνα. Ο Όμηρος, με την ποίηση, υπήρξε ο ανυπέρβλητος τραγωδός των επών του πρώιμου ελληνισμού.

Στην Ιωνία αναπτύχθηκε η ιωνική φιλοσοφική σχολή, η οποία έβαλε τις βάσεις για ολόκληρη τη δυτική αποικρατική οκέψη. Η Ιωνική Σχολή στόχευε στη μελέτη του αισθητού και των φυσικών φαινομένων: Οι παλαιότεροι της σχολής αυτής, όπως οι Θαλής, Αναξίμανδρος, Αναξίμενης, αναζήτησαν κυρίως την *ύλην*, την αρχική δηλαδή ουσία εκ της οποίας συνίστανται τα πράγματα, ενώ οι μεταγενέστεροι, όπως οι: Ηράκλειτος, Εμπεδοκλής, Αναξαγόρας, Λεύκιππος, Δημόκριτος, ερεύνησαν την *αρχήν της κινήσεως*, δηλαδή τις αιτίες που παράγονται και εξελίσσονται τα πράγματα. Οι ιωνικές θεωρίες, και ιδιαίτέρως του Ηρακλείτου

και του Δημοκρίτου, επέδρασαν καθοριστικά επί των άλλων συστημάτων.

Η ιωνική τέχνη, πολύ πριν την ανάπτυξη της αττικής, είχε πρωτεύουσα θέση, μέχρι τη στιγμή που οι ιωνικές πόλεις υποτάχτηκαν στους Πέρσες. Τότε, για πρώτη φορά, οι Έλληνες μικρασιάτες καλλιτέχνες κατέφυγαν στην ελεύθερη Ελλάδα του βαλκανικού Νότου, μεταφέροντας τις γνώσεις και τις δεξιότητές τους. Από τα αρχαιότερα χρόνια άκμαζε στις ιωνικές πόλεις η αγγειογραφία. Είναι μάλιστα πιθανότατο ότι ο ερυθρόμορφος ρυθμός των αττικών αγγείων ήλθε από την Ιωνία.

Χαρακτηριστικό στιγμιότυπο την εποχή της περσικής κυριαρχίας υπήρξε η επανάσταση των αρχαίων Μικρασιατών, καθώς και τα όσα τραγικά επακολούθησαν. Ο Ηρόδοτος μας ενημερώνει (βιβλ. 6, κεφ. 21) ότι επί "επωνύμου άρχοντος" Θεμιστοκλέους, λίγο μετά την καταστολή της επανάστασης των ιωνικών πόλεων εναντίον των Περσών κατακτητών, στην Αθήνα απαγορεύτηκε η θεατρική παράσταση του έργου "Μιλήτου Άλωις" του τραγωδού Φρόνιχου. Το θέμα της τραγωδίας ήταν η καταστροφή της Μιλήτου από τους Πέρσες. Οι τότε Αθηναίοι, που είχαν εγκαταλείψει τους Έκωνες στο έλεος των Περσών, προτίμησαν να απαγορεύσουν την παράσταση. Τιμώρησαν επί πλέον τον Φρόνιχο με υψηλό χρηματικό πρόστιμο γιατί τους θύμιζε "οικεία κακά". Πίσω από την απαγόρευση βρισκόταν η ολιγαρχική παράταξη, η οποία

είχε βρει φιλόξενη στέγη στα περσικά ανάκτορα μετά την κατάλυση της τυραννίας το 510 π.χ.

Μετά την απελευθέρωση των ιωνικών πόλεων από τον Μέγα Αλέξανδρο, το πολιτιστικό, αλλά και το πολιτικό κέντρο βάρους του ελληνισμού μεταφέρθηκε ανατολικά. Το μικρασιατικό Βασίλειο του Πόντου, προέταξε την τελευταία αντίσταση του ελληνισμού στο ρωμαϊκό ιμπέριουμ.

Πάντως και μετά τη ρωμαϊκή κατάκτηση η μικρασιατική χερσόνησος, μαζί με την Ανατολική Θράκη, υπήρξαν το κέντρο του ελληνικού κόσμου, μέχρι ουσιαστικά τις αρχές του 20ου αιώνα. Ο χριστιανισμός, βρήκε γόνιμο το έδαφος στην ελληνική Μικρά Ασία, όπου και αναπτύχθηκε. Εκεί αναπτύχθηκε επίσης και η φιλοσοφική χριστιανική σκέψη μέσω των μεγάλων Πατέρων της Εκκλησίας, ενώ τα μεγαλύτερα μοναστήρια του ελληνικού ορθόδοξου κόσμου βρίσκονταν στη βόρεια Μικρά Ασία, στον ιστορικό Πόντο. Η μικρασιατική χερσόνησος υπήρξε η καρδιά της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Εξ' άλλου το τελευταίο ελληνικό κράτος που υπετάγη στους Οθωμανούς, ήταν η μικρασιατική Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας.

Απ' όλα αυτά, γίνεται αντιληπτό γιατί η Μικρασιατική Καταστροφή υπήρξε η μεγαλύτερη καταστροφή στην ιστορία του ελληνικού έθνους από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Με τη Μικρασιατική Καταστροφή ο ελληνικός κόσμος περιορίστηκε στα γεωγραφικά όρια της Ελλάδας, στο Νότο της βαλκανικής χερσονήσου και στην Κύπρο, για πρώτη φορά στην ιστορία του.

Η πολιτική του τουρκικού εθνικισμού

Το δράμα που βίωσαν όλες οι χριστιανικές ομάδες της Ανατολής, υπήρξε ο επίλογος της επώδυνης διαδικασίας αντικατάστασης της πολυεθνικής μουσουλμανικής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από εθνικά κράτη. Η αντίστροφη μέτρηση για τους Έλληνες -όπως και για τις υπόλοιπες χριστιανικές ομάδες- είχε αρχίσει με το πραξικόπημα των Νεοτούρκων. Τότε χάθηκε οριστικά το μεγάλο στοίχημα για τη δυνατότητα καθιέρωσης ισοπολιτείας μεταξύ Χριστιανών και Μουσουλμάνων. Η μέχρι τότε κατάσταση περιγράφεται γλαφυρά στις 30 Νοεμβρίου 1908 στη σοσιαλιστική εφημερίδα "Ο Λαός" της Κωνσταντινούπολης που εξέδιδε ο Ν. Γιαννιάς:

"Όλοι οι μουσουλμάνοι ήταν ίσοι αναμεταξύ τους. Όλοι μπορούσαν να γίνουν πασάδες ή στρατηγοί. Μα δεν παραδέχονταν για ίσους με τον εαυτό τους τους χριστιανούς και τους εβραίους παρά τους ονομάζανε γκισούρηδες. Τους απογόνους των παλαιών κατοίκων τους ματαχειρίζονταν σαν ξένους. Δεν τους επέτρεπαν να γίνουν αξιωματικοί ή υπάλληλοι. Δεν τους δέχονταν για μάρτυρες στα τουρκικά δικαστήρια. Η τουρκική κυβέρνηση τους ανέχονταν μόνο, βάζοντάς τους να πληρώνουν ένα χωριστό φόρο, το χαράτσι. Τους ονόμαζαν ραγιάδες (κοπάδια) και δεν τους ήθελαν για άλλο τίποτα παρά για να τρέφουν το μουσουλμανικό λαό. Στις επαρχίες μόνο οι μουσουλμάνοι ήτανε γεωχτήμονες. Οι χριστιανοί ήταν αγρότες, απαράλαχτα όπως οι δούλοι στο μεσαίωνα. Πριν την κατοχή, οι χριστιανοί αυτοί ήταν έθνη ανεξάρτητα και πάντα είχαν βαστάξει τη γλώσσα, τη φορεσιά τους και τις συνήθειες τους..."

Οι Νεότουρκοι με την πολιτική τους όξυναν την κατάσταση. Ήδη, από το 1911 είχαν αποφασάσει τη γενοκτονία των Χριστιανών. Σε μια ανταπόκριση του περιοδικού "The Times of London" στις 3 Οκτωβρίου του 1911 με τίτλο "Οι Νεότουρκοι και το πρόγραμμά τους", παρακολουθούμε την επικράτηση των ακραίων σωβινιστικών επιλογών στο συνέδριο του

κομπάτου "Ένωση και Πρόοδος" που βρισκόταν ήδη στην εξουσία. Η οθωμανοποίηση (ottomanization) δια της βίας όλων των κατοίκων, αποφασίζεται τελεσίδικα. Το μέσο θα ήταν οι εξοπλισμένοι Μουσουλμάνοι:

"Οι Μουσουλμάνοι γενικά πρέπει να κρατήσουν τα όπλα τους και όπου υπήρχαν ως μειονότητα, οι αρχές πρέπει να τους εξοπλίσουν... Η Τουρκία είναι πρωτίτως μια μουσουλμανική χώρα και οι ιδέες του μουσουλμανισμού και η επιρροή του πρέπει να κυριαρχούν. Κάθε άλλη θρησκευτική προπαγάνδα πρέπει να κατασταλεί αφού δεν μπορεί κανείς να εμπίστευτεί τους Χριστιανούς, οι οποίοι πάντα δούλευαν για την κατάρρευση του νέου καθεστώτος... Αργά ή γρήγορα η πλήρης οθωμανοποίηση πρέπει να επιτευχθεί αλλά είναι πλέον καθαρό ότι αυτό δε θα μπορούσε να γίνει με την πειθώ, αλλά με τη δύναμη των όπλων. Η μουσουλμανική κυριαρχία είναι αναπόφευκτη και μόνο στους μουσουλμανικούς θεσμούς και παραδόσεις οφείλεται σεβασμός. Το δικαίωμα της οργάνωσης, αποκέντρωσης και αυτονομίας δεν υπάρχει για τις υπόλοιπες εθνικότητες, οι οποίες μπορούν να κρατήσουν τις θρησκείες τους αλλά όχι τις γλώσσες τους. Η επικράτηση της τουρκικής γλώσσας αποτελεί ένα από τα βασικά μέσα για τη διατήρηση της μουσουλμανικής κυριαρχίας."

Στη "Μαύρη Βίβλο" που εξέδωσε το 1919 το Οικουμενικό Πατριαρχείο αναφέρονται οι αιτίες και η μορφή των αρχικών διώξεων:

"...οι Νεότουρκοι γνωρίζοντας ότι οι εν Τουρκία Έλληνες αποτελούσι την μάλλον προηγμένην και εκπολιτιστικήν εθνότητα, προς ήν δυσκόλως ηδύναντο να συναγωνισθώσι και φοβούμενοι επομένως την μεγάλην αυτής επιρροήν και επίδρασιν, ήρξαντο και αυτοί ευθύς εξ αρχής στρεφόμενοι εναντίον αυτής. Εδημιουργήθη εν πρώτοις καθ' όλην την αυτοκρατορίαν ατμόσφαιρα μίσους και περιφρονήσεως προς το ελληνικόν στοιχείον, συνέπεια του οποίου υπήρξεν η παραβίασις του εκπαιδευτικού και δη εκκλησιαστικού καθεστώτος του Οικουμ. Πατριαρχείου, η καταστράφηγαις και η αυθαίρετος ερμηνεία και εφαρμογή περί βουλευτικών εκλογών νόμου, η επιβολή καταναγκαστικών φόρων και εισφορών, ο αφοπλισμός των Ελλήνων και ο εξοπλισμός των Τούρκων, ο καταρτισμός τουρκικών συμμοριών, ο θρησκευτικός προσηλυτισμός προς παραπλάνησιν και εξισλάμισιν των απλουστέρων, η αμελικτος εφαρμογή εμπορικού αποκλεισμού και η επίσημος διακήρυξις σεισασχέιας, δηλ. η απαγόρευσις όπως οι τούρκοι πληρώνωσιν οιανδήποτε προς τους χριστιανούς οφειλή αυτών. Ο επισυμβάς βαλκανικός πόλεμος παρέσχεν εις τους Νεοτούρκους και καθόλου εις το τουρκικόν έθνος την επιζητούμενην ευκαιρίαν όπως επεκτείνωσιν τον κατά των Ελλήνων διωγμών... Το κακόν εκορυφώθη κατά τον παγκόσμιον πόλεμον, ότε πλείοται ελληνικάί επαρχίαί της αυτοκρατορίας εκλονίσθησαν εκ θεμελίων ή και εντελώς κατεστράφησαν. Είνε ανεκδιήγητα τα δεινοπαθήματα, τα οποία υπέστησαν οι εκδιωχθέντες εκ των εσπιών αυτών Έλληνες. Διεσκορπίζοντο οι δυστυχείς ούτοι εις χωρία καθαρώς

τουρκικά, ημποδίζετο εις αυτούς η εκ μέρους των Πατριαρχείων διανομή βοηθημάτων, εστερούντο εκκλησιών και ιερών και πάσης από της θρησκείας απορροούσης παραμυθίας και εξηναγκάζοντο δια τοιούτων και άλλων μέσων εις εξισλάμειν. Τοιουτοτρόπως δε πληθυσμός ομογενής εκ 490.063 ψυχών, διασπαρείς ανά τα όρη, τας χαράδρας και τα τουρκικά χωρία, υπέστη εν τοις πλείστοις τον εξ ασιστίας, του ψύχους και των στερήσεων εν γένει θάνατον."

Η χρυσή ευκαιρία για τον τουρκικό εθνικισμό δόθηκε στη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, με τη συμπαράσταση των Γερμανών συμμάχων του. Αρχίζουν οι οργανωμένες μαζικές διώξεις και εκτοπίσεις από την Ανατολική Θράκη, την Ιωνία και τον Πόντο, με στόχο την οριστική εξαφάνιση του ελληνικού πληθυσμού, στο πλαίσιο του προαποφασισμένου σχεδίου του 1911. Με βάση τα προξενικά έγγραφα των Αυστριακών και Γερμανών συμμάχων των Νεοτούρκων, που δημοσίευσε ο καθηγητής Π. Ενεπεκίδης, φαίνεται καθαρά ότι υπάρχουν γενικευμένοι διωγμοί κατά του ελληνικού στοιχείου. Περιπτώσιακά αναφέρουμε ότι μια τέτοια έκθεση του Αυστριακού πρέσβη της Κωνσταντινούπολης προς το διοικητικό του προϊστάμενο τιτλοφορείται "Οι διωγμοί των Ελλήνων".

Στα Δαρδανέλλια, στη Ραιδεστό, στο Αϊβαλί στην Έφεσο, στη Σμύρνη κ.ά. υπάρχουν διωγμοί και κατομεταχείριση. Σε πολλά μέρη ο ελληνικός πληθυσμός εκτοπίζεται με στόχο την εξαφάνιση. Στα προξενικά έγγραφα των συμμάχων των Τούρκων αναφέρονται ως περιοχές διωγμών η Ανατολική Θράκη, η παραλία της Ιωνίας και φυσικά ο Πόντος. Και όλα αυτά το 1914, την εποχή που η Ελλάδα χαρακτηρίζεται για τη φιλογερμανική της πολιτική. Οι διώξεις αυτής της περιόδου κατά του ελληνικού πληθυσμού οδηγούν σε μεγάλη όξυνση τις σχέσεις των δύο χωρών.

Ειδικά όμως μετά το 1916, όταν η Ελλάδα συμμετέχει πλέον στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ, οι διώξεις κορυφώνονται. Κατά την πρώτη φάση της Γενοκτονίας, οι Έλληνες, θύματα των Τούρκων, πλησιάζουν το μισό εκατομμύριο, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Η ήττα της Τουρκίας και των συμμάχων της στα τέλη του 1918, δημιούργησε ελπίδες στους υπόδουλους λαούς για τη χειραφέτησή τους. Η Συνθήκη των Σεβρών ρύθμιζε σε ικανοποιητικό βαθμό τις εθνικές διαφορές. Οι Έλληνες έβλεπαν υπό τον έλεγχό τους ένα ποσοστό του εδάφους της Ανατολής, το οποίο ήταν πολύ μικρότερο από το πραγματικό τους ποσοστό επί του πληθυσμού. Παρόμοια απέκτησαν εθνική στέγη οι Αρμένιοι και οι Κούρδοι. Οι Τούρκοι παρέμεναν, έτσι και αλλιώς, οι κύριοι του μεγαλύτερου μέρους του εδάφους.

Η εμφάνιση, όμως, του επιθετικού εθνικιστικού κεμαλικού κινήματος απέτρεψε τη ρύθμιση αυτή. Εν τέλει, η κυρίαρχη στρατοκρατική τάξη των Νεοτούρκων -των Τούρκων εθνικιστών δηλαδή- κατάφερε στην κεμαλική εκδοχή της να νικήσει τον ελληνικό στρατό και το τοπικό ελληνικό αντάρτικο κίνημα, να ολοκληρώσει τη γενοκτονία του ντόπιου ελληνικού πληθυσμού, που είχε προαναγγείλει από το 1911, να ελέγξει το μεγαλύτερο μέρος της Αυτοκρατορίας, να εδραιώσει την εθνικιστική παντουρκιστική ιδεολογία εις βάρος του Ισλάμ και να επιχειρήσει τελικά τη βίαιη μετατροπή των Μουσουλμάνων πιστών, σε εθνικά Τούρκους υπήκοους.

Η δεύτερη φάση της Γενοκτονίας συνδέεται με τον ελληνοτουρκικό πόλεμο με εκατοντάδες χιλιάδες νεκρούς από τον άμαχο πληθυσμό. Ο ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1919-1922 είναι η τελευταία πράξη του μεγάλου δράματος που οργανώθηκε και ξεκίνησε πολύ νωρίτερα.

Η καταστροφή της Σμύρνης

Με τον τίτλο "Smyrna ablaze. Stories of massacre" (Η φλεγόμενη Σμύρνη. Ιστορίες από τη σφαγή) η εφημερίδα "Sydney Morning Herald" δημοσίευσε στις 18 Σεπτεμβρίου (ή 2 Οκτωβρίου με το νέο ημερολόγιο) ένα αποκαλυπτικό άρθρο, λίγες μέρες μετά την είσοδο του τουρκικού στρατού στην πόλη, τη πυρπόλησή της και τη σφαγή μεγάλου μέρους του χριστιανικού της πληθυσμού (ελληνικού και αρμενικού), καθώς και των προσφύγων, που είχαν συρρεύσει από το εσωτερικό για να αποφύγουν τις διώξεις. Έγραφε, λοιπόν, ο δημοσιογράφος:

"Οι φλόγες, την περασμένη νύχτα, ήταν ολοκληρωτικά εκτός ελέγχου και πλησίαζαν το βρετανικό προξενείο. Υπάρχουν 300.000 πρόσφυγες μέσα στην πόλη. Όλα τα συμμαχικά πλοία γέμισαν. Μια αναφορά από την Αθήνα λέει ότι η καταστροφή στη Σμύρνη εκτιμάται από 14 έως 17 εκατομμύρια λίρες. Δεκατέσσερις Αμερικανοί αγνοούνται. Αναφέρεται ότι οι μαθήτριες του Αμερικανικού Κολεγίου Θηλέων απήχθησαν από τους Τούρκους. Η Σμύρνη αφανίστηκε εκτός από την άθλια τουρκική συνοικία. Οι τράπεζες, οι εμπορικές και κατοικημένες περιοχές κατά μήκος της παραλίας και τα τετράγωνα που κατοικούσαν ξένοι, μετατράπηκαν σε στάχτη. Η φωτιά κάλυψε μια περιοχή δύο τετραγωνικών μιλίων. Ο σερ Χάρι Λαμπ, ο Βρετανός γενικός πρόξενος, δήλωσε ότι όλα τα ξένα προξενεία κήκαν εκτός από το βελγικό, το νορβηγικό και το δανέζικο, τα οποία απέχουν τρία μίλια από το κέντρο της πόλης. Η ένορκη κατάθεση Αμερικανών κατοίκων αποδεικνύει ότι Τούρκοι στρατιώτες του τακτικού στρατού, συστηματικά πυρπόλησαν την πόλη, σε αντίποινα της καταστροφής που προκάλεσαν οι Έλληνες (α.τ.σ. ο στρατός) κατά την αποχώρησή τους και επίσης ότι οι Τούρκοι, με τη φωτιά θέλησαν να καλύψουν τις σφαγές που σημάδεψαν την είσοδό τους στην πόλη. Αμερικανοί μάρτυρες εκτιμούν ότι ένας μεγάλος αριθμός ατόμων χάθηκε στις φλόγες. Η ελληνική κυβέρνηση διαμαρτυρήθηκε στην Κοινωνία των Εθνών, τους Συμμάχους και τις Ηνωμένες Πολιτείες, ότι οι Κεμαλικοί έσφαξαν τους πρόσφυγες. Η ελληνική κυβέρνηση δηλώνει ότι πολλοί Έλληνες και Αμερικανοί εκτελέστηκαν μαζί με την κατηγορία ότι βοήθησαν τον ελληνικό στρατό ή ότι διέπραξαν κατά φαντασίαν εγκλήματα. Ένας Αμερικανός δηλώνει ότι είδε αποκεφαλισμένα κορμιά Ελλήνων στρατιωτών δεμένα μαζί ..."

Ο τουρκικός στρατός είχε μπει στις 27 Αυγούστου (10 Σεπτεμβρίου με το νέο ημερολόγιο) στη Σμύρνη. Αμέσως, ομάδες Τούρκων αρχίζουν να γράφουν με κόκκινη μπογιά τη φράση "Sahibi Islamlar" (μουσουλμανική ιδιοκτησία) στα τουρκικής ιδιοκτησίας κτίρια.

Ο αρχηγός της χωροφυλακής Βλαστού Αϊδινίου Μεχμέτ Ριφ εξέδωσε Διαταγή προς όλους τους σταθμούς χωροφυλακής, μεταφέροντας σε συγκεκριμένες οδηγίες την έγγραφη διαταγή της Κεντρικής Διοίκησης, δηλαδή του Κεμάλ Πασά:

"Σύμφωνα μ' έγγραφη διαταγή, που έλαβα από την Κεντρική Διοίκηση, είναι δυνατόν το ελληνικό έθνος, υπό τας παρούσας περιστάσεις ανάγκης, να προβεί σε εκδηλώσεις φανατισμού... Δεν πρέπει να παραμελήσετε το καθήκον σας. Κάθε στρατιώτης είναι υποχρεωμένος να σκοτώσει τέσσερις-πέντε Έλληνες για τη δόξα της χώρας μας..."

Έτσι αρχίζει η σφαγή των Ελλήνων και των Αρμενίων. Στις 11 του μηνός ο Νουρεντίν παραδίδει στον τουρκικό όχλο τον μητροπολίτη Σμύρνης Χρυσόστομο, ο οποίος κυριολεκτικά κατακρεουργείται. Η σφαγή και η πυρπόληση της Σμύρνης υπήρξε η τελική πράξη του τουρκικού εθνικισμού που συμβόλιζε τη γένεση της νέας Τουρκίας στο πλέον προνομιούχο τμήμα της παλιάς πολυεθνικής Αυτοκρατορίας. Μιας Τουρκίας απαλλαγμένης από το βάρος των χριστιανικών ομάδων, με μοναδικό κυρίαρχο τον τουρκικό στρατό.

Η Σμύρνη πυρπολήθηκε στις 14 Σεπτεμβρίου του 1922. Η φωτιά έκαιγε επί τρεις ημέρες καταστρέφοντας 55.000 σπίτια: 43.000 ελληνικά, 10.000 αρμενικά και 2.000 ξένων υπηκόων. Η τουρκική συνοικία, η οποία ήταν η πλέον φτωχή και, κατά συνέπεια, χτισμένη με τα πιο εύφλεκτα υλικά, έμεινε απείρακτη. Τρεις ημέρες μετά την πυρπόληση της Σμύρνης, ο στρατιωτικός διοικητής της πόλης Νουρεντίν, με την υπ' αριθμόν 5 διαταγή του, έδωσε εντολή να συλληφθούν όλοι οι άρρενες Έλληνες και Αρμένιοι ηλικίας 16-60 ετών. Όσοι συνηλθθήσαν στάλθηκαν στα Αμελέ Ταμπουρού (τάγματα εργασίας), όπου και εξοντώθηκαν οι περισσότεροι. Οι συλληφθέντες ανέρχονταν σε 150.000 άτομα. Από αυτούς έφτασαν στην Ελλάδα περί τις 15.000 το 1924. Με την ίδια διαταγή, όλες οι οικογένειες Ελλήνων και Αρμενίων έπρεπε να εγκαταλείψουν τη χώρα μέχρι την 14η Οκτωβρίου (με το νέο ημερολόγιο).

Όσοι δεν συμμορφώθηκαν με τη διαταγή εξορίστηκαν στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας. Αρκετοί εξοντώθηκαν αμέσως. Αμέσως μετά την κατάρρευση του μετώπου, αναχώρησαν για την Ελλάδα εκατοντάδες χιλιάδες πρόσφυγες για να γλυτώσουν τη ζωή τους. Ο αριθμός τους, σύμφωνα με διάφορες εκτιμήσεις, κυμαίνεται από 760.000 έως 900.000.

Ο Ουϊνστον Τσώρτσιλ έγραψε στα απομνημονεύματά του:

"Ο Κεμάλ γιόρτασε το θρίαμβό του με τη μετατροπή της Σμύρνης σε τέφρα και την τεράστια σφαγή του εκεί χριστιανικού πληθυσμού".

Στη Νέα Τουρκία, ο Κεμάλ Πασά θα λάβει το προσωνύμιο "Ατατούρκ", δηλαδή "Πατέρας των Τούρκων", προσφέροντας στους αναλυτές άλλο ένα τεκμήριο για την κατανόηση της τουρκικής εθνογένεσης. Πάντως η ίδια η Τουρκία, η οποία ανδρώθηκε ως κράτος-απόλυτο δημιούργημα του στρατού, ακόμα δεν έχει ξεπεράσει τις συνέπειες της μεγάλης νίκης της το '22. Μιας νίκης του τουρκικού εθνικισμού, που σε καμιά περίπτωση δεν αντιστοιχούσε

στις πολιτικές αναγκαιότητες και στις κοινωνικές δυνάμεις του χώρου που ομογενοποιήθηκε με τις γενοκτονίες των χριστιανικών εθνών.

Η σφαγή της Σμύρνης και της ιωνικής παραλίας μετά τη νίκη του τουρκικού στρατού, υπήρξε μεθοδευμένη πράξη που υπερκαλύπτει τους όρους που θέτει η Σύμβαση του 1948 του ΟΗΕ. Η σύλληψη όλων των ανδρών από 16-60 και η αποστολή τους σε τάγματα εργασίας στα ενδότερα -απ' όπου λίγοι επέστρεψαν- η κακομεταχείριση των γυναικόπαιδων με στόχο τη λεηλασία και την υποχρεωτική εγκατάλειψη των γενέθλιων τόπων, πολύ πριν την υπογραφή της Συμφωνίας Ανταλλαγής Πληθυσμών, συμμορφώνεται πράξη γενοκτονίας. Η προσχεδιασμένη πολιτική του τουρκικού εθνικισμού και η βαθύτατη επιθυμία του για απαλλαγή με κάθε τρόπο από το βάρος των χριστιανικών πληθυσμών αποτυπώνεται με τον πλέον αποκαλυπτικό τρόπο στην έκφραση "επιτέλους τους ξεριζώσαμε" που χρησιμοποίησε ο ίδιος ο Κεμάλ Ατατούρκ σε ομιλία του ενώπιον της Μεγάλης Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης τον Αύγουστο του 1923.

*Το ανθρώπινο κόστος
της Γενοκτονίας*

Το κόστος της καταστροφής του 1922 ήταν τεράστιο για τον ελληνισμό της καθ' ημάς Ανατολής. Ο Τζωρτζ Χόρτον, Αμερικανός πρόξενος στη Σμύρνη την περίοδο των τραγικών γεγονότων, υπολόγισε σε περισσότερους από ένα εκατομμύριο τους Έλληνες που εξοντώθηκαν στο σύνολο του μικρασιατικού χώρου κατά τη διάρκεια των εθνικών εκκαθαρίσεων. Με βάση την οθωμανική απογραφή, οι Έλληνες στο μικρασιατικό χώρο (δυτική Μικρά Ασία, Πόντος και Καππαδοκία) ξεπερνούσαν τα δυόμισι εκατομμύρια πριν την έναρξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Η επόμενη καταγραφή τους γίνεται στην Ελλάδα το 1928. Καταγράφονται λίγο περισσότεροι από ένα εκατομμύριο.

Πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι η ελληνική απογραφή του 1928 χαρακτηριζόταν από ανεπάρκειες και μεθοδολογικά λάθη. Για παράδειγμα, καταγράφεται ο τόπος προέλευσης και όχι ο τόπος γέννησης. Έτσι δεν γνωρίζουμε τον αριθμό των Ποντίων προσφύγων που είχαν εγκατασταθεί στην Ανατολική Θράκη το 1919. Δεν γνωρίζουμε επίσης εάν οι πρόσφυγες από τη Ρουμανία προέρχονται από τη Μικρά Ασία ή τη Ρωσία, απ' όπου έφυγαν λόγω της μπολσεβικικής επανάστασης. Δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε, πόσοι από τους πρόσφυγες που προέρχονται από τα Δωδεκάνησα, την Κύπρο ή την Αίγυπτο είναι Μικρασιάτες. Πάντως γνωρίζουμε ότι το μεγαλύτερο μέρος των Ελλήνων του Καυκάσου (κυρίως απ' τις

περιοχές Καρς και Αρνταχάν), καθώς και οι πρόσφυγες από τη Ρωσία -Πόντιοι στην πλειονότητά τους- δεν καταγράφονται στην οθωμανική απογραφή, εφ' όσον κατοικούσαν σε ρωσικά εδάφη. Για να αξιολογήσουμε την απογραφή της Στατιστικής Υπηρεσίας του 1928, πρέπει να λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι κατά τη σκληρή δεκαετία του '20, η θνησιμότητα στους προσφυγικούς καταυλισμούς ήταν τεράστια και ότι αντιστοιχούσαν τρεις θάνατοι σε μία γέννηση, καθώς και το γεγονός ότι δεν καταγράφηκαν όσοι κατέφυγαν κατευθείαν στην Αμερική, την Ευρώπη και στις υπόλοιπες παροικίες. Μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ο πραγματικός αριθμός των προσφύγων το '22 ήταν αισθητά μεγαλύτερος απ' αυτόν που καταγράφηκε. Σ' αυτόν πρέπει να προσθέσουμε τους 150.000 περίπου Κωνσταντινουπολίτες, Ίμβριους και Τενέδιους που εξαιρέθηκαν της Ανταλλαγής των πληθυσμών ως ισοδύναμο των Μουσουλμάνων που παρέμειναν στην ελληνική Δυτική Θράκη.

Την πρώτη περίοδο της Γενοκτονίας (1914-1918), σύμφωνα με τους υπολογισμούς του Οικουμενικού Πατριαρχείου τα θύματα πλησιάζουν τα 500.000. Για τη δεύτερη περίοδο της Γενοκτονίας (1919-1924) υπάρχουν διαφορετικές απόψεις. Ο Ελ. Βενιζέλος θεωρεί ότι το διάστημα 1919-1922 τα θύματα ανέρχονται σε 500.000, ο Μαρκεζίνης δίνει τον αριθμό 300.000, ο Μισαηλίδης 400.000 και ο Πάλλης 640.000.

Το συνολικό ελληνικό κόστος της μεγάλης Καταστροφής πρέπει τουλάχιστον να πλησιάζει το ένα εκατομμύριο άτομα. Οι συνέπειες, όμως, δεν έχουν ακόμα εξαλειφθεί, ούτε και

καταγραφεί στην ολότητά τους. Το τραύμα -αποτέλεσμα της ιστορικής ύβρεως- παραμένει και μεταφέρεται στους απογόνους των προσφύγων του '22 ζητώντας την κάθαρση.

Οι πρόσφυγες συνεχίζουν να καταφθάνουν στην Ελλάδα στο πρόσωπο των υπαρκτών μικρασιατικών πληθυσμών από τον Πόντο, που είχαν εγκλωβιστεί στη Σοβιετική Ένωση. Πολλοί απ' αυτούς έρχονται από την Κεντρική Ασία -την αρχική κοιτίδα των αυθεντικών Τούρκων- όπου τους εκτόπισε ο σταλινισμός την περίοδο του Μεσοπολέμου. Ο κύκλος της Μικρασιατικής Καταστροφής γι' αυτούς δεν έχει ακόμα κλείσει! Επιπλέον, οι πληθυσμοί αυτοί υπέστησαν τις συνέπειες των νεοελληνικών πολιτικών αντινομιών. Ολοκλήρωση της πολιτικής που οδήγησε στη Μικρασιατική Καταστροφή, μπορεί να θεωρηθεί η απαγόρευση καθόδου στην Ελλάδα των προσφύγων με ελληνική υπηκοότητα από το μικρασιατικό Πόντο, που είχαν καταφύγει στη Σοβιετική Ένωση και υπόκειντο των διατάξεων της συνθήκης της Λωζάννης. Η απαγόρευση θεσπίστηκε κατ' αρχάς από τον Ελ. Βενιζέλο και συνεχίστηκε από τους πολιτικούς του απογόνους και από τη μεταξική αντικομμουνιστική κυβέρνηση. Η άρνηση των ελληνικών κυβερνήσεων είχε τραγικές επιπτώσεις στους Έλληνες που κατοικούσαν στη Σοβιετική Ένωση. Η πολιτική αυτή εγκλώβισε εκεί, δεκάδες χιλιάδες πρόσφυγες από το μικρασιατικό Πόντο. Αυτός είναι ένας από τους λόγους που η ελληνική εθνότητα θρήνησε τόσο μεγάλο αριθμό (50.000) θυμάτων την περίοδο των μεγάλων σταλινικών διώξεων του 1937-1938.

Η Μεγάλη Σιωπή και
η κοινωνία των πολιτών

Την επαύριο της Μικρασιατικής Καταστροφής, τα κόμματα της δεκαετίας του '20 -που όλα είχαν τις μικρές ή μεγάλες ευθύνες τους- επέλεξαν να ξεχαστούν τα πάντα. Η εξό-
ντωση της προσφυγικής μνήμης υπήρξε θεμέλιος λίθος της μετά το '22 νεοελληνικής ιδε-
ολογίας. Οι πρόσφυγες της Μικρασιατικής Καταστροφής αναφέρονται στα επίσημα έγ-
γραφα ως "μετανάστες". Ακόμα και το Βασιλικό Διάταγμα του 1962, με το οποίο ιδρύθηκε
ως αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, οι πρόσφυγες
αναφέρονται ως "μετανάστες"..

Η πολιτική καταστολής της μνήμης των προσφύγων κορυφώθηκε την περίοδο της χούντας. Η τάση αναθεώρησης της Ιστορίας που εμφανίζεται τα τελευταία χρόνια, κυρίως από τους απολογητές της ναζιστικής πολιτικής που οδήγησε στο Ολοκαύτωμα και της τουρκικής που οδήγησε στη Γενοκτονία των Αρμενίων, υπήρξε η κύρια ιδεολογική παράδοση στην Ελλάδα. Από την άκρα Δεξιά έως την άκρα Αριστερά, ο μόνος κοινός τόπος συμφωνίας κατά τη δεκαετία του '20, υπήρξε η Σιωπή για τη μεγάλη Μικρασιατική Καταστροφή. Εξάλλου η Δεξιά και η Αριστερά εκείνης της εποχής διακρινόταν για το αντιμικρασιατικό τους μένος. Η Δεξιά διαχειρίστηκε με το χειρότερο τρόπο τη μικρασιατική πρόκληση και εγκατέλειψε τους ελληνικούς πληθυσμούς της Ιωνίας στο έλεος των κεμαλικών στρατευμάτων μετά την ήττα του Αυγούστου του '22. Η ελλαδική Αριστερά εκείνης της εποχής, που είχε συγκροτηθεί κάτω από την πολιτική κάλυψη του ΣΕΚΕ, είχε πολεμήσει στο πλευρό του τουρκικού εθνικισμού υλοποιώντας την τότε σοβιετική εξωτερική πολιτική, όπως εκφράστηκε με τη συμφωνία Λένιν-Κεμάλ Ατατούρκ. Ακόμα και ο βενιζελισμός που στέγασε τα απελευθερωτικά οράματα των Μικρασιατών, κινήθηκε στην ίδια γραμμή. Ο Ελ. Βενιζέλος πραγματοποίησε την ελληνοτουρκική προσέγγιση του 1930 μετά από παραίνεση του φασίστα Μουσολίνι. Η ελληνοτουρκική "φιλία και συνεργασία" εδραιώθηκε στην απειμπόληση της ιστορικής μνήμης και στην παραχώρηση των περιουσιών των Μικρασιατών προσφύγων στο κεμαλικό κράτος. Αποκορύφωμα της πολιτικής λήθης ήταν η πρόταση του Βενιζέλου για βράβευση του Κεμάλ Ατατούρκ με το Νόμπελ Ειρήνης.

Όμως, μέσα στην κοινωνία των Μικρασιατών, στην Ελλάδα και στη Διασπορά, η μνήμη παρέμενε ζώσα. Οι προσφυγικές οργανώσεις κατέβαλαν μεγάλη προσπάθεια για αναγνώριση της Γενοκτονίας και καταγραφή της στη συλλογική μνήμη των Ελλήνων. Η προσπάθεια

αυτή έγινε εντονότερη τη δεκαετία του '80, όταν το ευρύτερο πλαίσιο έγινε πιο ανεκτικό. Οι προσπάθειες των προσφυγικών οργανώσεων βρήκαν για πρώτη φορά διέξοδο την εποχή που η κοινωνία των πολιτών άρχισε να διευρύνεται.

Ένα μέρος του συνολικού Μικρασιατικού Ολοκαυτώματος, η Γενοκτονία στον Πόντο, αναγνωρίστηκε το 1994 μετά από μεγάλο αγώνα των προσφυγικών οργανώσεων. Οι προσπάθειες, ειδικά των Δυτικομικρασιατικών οργανώσεων, συνεχίστηκαν. Το Μάιο του 1997 τρεις Μικρασιάτες βουλευτές, οι Γ. Χαράλαμπος, Γ. Διαμαντίδης και Γ. Καψής κατέθεσαν πρόταση νόμου για την "Καθιέρωση της 14ης Σεπτεμβρίου ως Ημέρας Εθνικής Μνήμης της γενοκτονίας των Ελλήνων της Μικράς Ασίας", ολοκληρώνοντας με τον τρόπο αυτό το Νόμο του 1994. Αυτός είναι ο Νόμος που ψηφίστηκε ομόφωνα από τη Βουλή των Ελλήνων τον Οκτώβριο του 1998 και δημοσιεύτηκε στην "Εφημερίδα της Κυβέρνησης" με την υπογραφή του Προέδρου της Δημοκρατίας Κ. Στεφανόπουλου. Αφού ο νόμος παρέμεινε ανεργός για δυόμιση περίπου έτη, διάφοροι κύκλοι -μετά από τη λυσώδη αντίδραση του τουρκικού υπουργείου Εξωτερικών και τριών μικρών ελλαδικών κομμάτων σε συνεργασία με συγκεκριμένα καθεστωτικά κέντρα- προσπάθησαν να ακυρώσουν το Μάρτιο του 2001, το Προεδρικό Διάταγμα με το οποίο ο Νόμος τίθονταν σε ισχύ.

Η εξέλιξη του συγκεκριμένου θέματος θα αποκαλύψει εάν στην Ελλάδα του 21ου αιώνα συνεχίζουν να ισχύουν οι ρατσιστικές αντιμικρασιατικές απόψεις της δεκαετίας του '20. Θα αποκαλύψουν επίσης εάν η κοινωνία των πολιτών είναι ισχυρότερη από διάφορους ανεξέλεγκτους μηχανισμούς, οι οποίοι επιδιώκουν να αναιρούν τις κατακτήσεις της και να καθορίζουν τη συμπεριφορά της πολιτείας.

Τρεις θρήνοι για
την καταστροφή

Την εποχή που η επίσημη Ελλάδα επιζητούσε τη λήθη ακόμα και με τη βία, στις γειτονιές των προσφύγων -αλλά και στις περιοχές εκείνες που η ελληνική αποτυχία πληρώθηκε με αίμα- τα τραγούδια είχαν άλλο ρυθμό και διαφορετικό στίχο. Ένα από τα πρώτα τραγούδια για τη μεγάλη ανθρωποσφαγή, που τραγουδήθηκε σε πολλές παραλλαγές, γράφτηκε μετά τις αιματηρές μάχες στο Εσκή Σεχίρ:

*"Εσκή Σεχίρ έρημο με σύρματα πλεγμένο,
μας έχεις κάψει την καρδιά παναθεματισμένο.
Η Προύσα και η Αρετσού, δεν ήταν του Κεμάλη,
μόνο τα παραδώσαν οι Γερμανοί τσι Γάλλοι.
Εσκή Σεχίρ έρημο με τα πολλά κανόνια,
μας έχεις κάψει την καρδιά για όλα μας
τα χρόνια.
Στην Προύσα σφάζονται αρνιά,
στην Αρετσού κριάρια
και μέσα στην Ανατολή
σφάζουν τα παληκάρια."*

(Από το δίσκο "Τραγούδια της προσφυγιάς", έκδ. Δήμος Καλαμαριάς)

Στα Ανώγεια της Κρήτης υπήρχε και μαντινάδα για την Καταστροφή:

"...Ζουμπούλια μην ανοίξετε,
πουλιά μην κελαηδείτε
να κλαίτε τα στρατεύματα και να τα λυπηθείτε...
Νάχε μαυρίσει η μαύρη γη,
να μη βγάλει χορτάρι,
όταν εξεκινούσανε να πάνε στου Κεμάλη.
Και η Τουρκιά ήταν πολλή και πήρεν τζη 'ποπίσω
και ο Κεμάλης είπενε κιανένα δε θ' αφήσω.
Καθώς αστράφτει και βροντά και ρίχνει κοκοσάλι
επέφταν οι οβίδες του του σκύλου του Κεμάλη.
Και ρίχνει χάμαι τα παιδιά τ' αλαργοξορισμένα
κι άλλα εμένανε νεκρά, κι άλλα τραυματισμένα..."

(Από το βιβλίο: Γ. Σμπώκος, "Ανώγεια: Η ιστορία μέσα από τα τραγούδια τους".)

Ένας από τους πλέον συγκλονιστικούς θρήνους είναι αυτός των Ελλήνων της Πάφρας (ή Μπάφρας) στο βορρά της Μικράς Ασίας, οι οποίοι εξολοθρεύτηκαν σχεδόν ολοκληρωτικά την περίοδο της Γενοκτονίας:

*"Κοίταξε τις πέτρες της Άγκυρας,
βλέπε και τα δακρυσμένα μου μάτια.
Μείναμε σκλάβοι των Τούρκων,
για δες της μοίρας τα γραμμένα!*

*Οι λόφοι της Άγκυρας είναι μονοκόμματοι.
Η Ελλάδα κήκε, κατακάηκε.
Να τυφλωθείς καταραμένη Άγγλε,
στην Ελλάδα δεν απόμεινε καμιά ελπίδα.*

*Ο στρατός που πήγε για την Άγκυρα
Έμεινε εκεί, πεσκέσι στους Τούρκους.
Όσοι μας βοήθησαν έκαναν πίσω
και τους Έλληνες τους παρέσυρε το κύμα"*

(Από το άρθρο, Γ. Θ. Αντωνιάδης, "Το τραγούδι των Ποντίων Παφραίων", περ. Ποντιακή Εστία, τεύχ. 76, 1-2-1989.)

ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ στη Μικρά Ασία

Βλάσης Αγτζίδης

Μνήμη εναντίον λήθης

Χαρά Γαλανού

Μικρασία χαίρε

Ηλίας Βενέζης

Η Βουλή των Ελλήνων δεν αμφιταλαντεύτηκε. Χωρίς παλινδρομήσεις, κομματικές έριδες και διαξιφισμούς ψήφισε ομόφωνα, τον Οκτώβρη 1998, τον Νόμο 2654/1998 για την «καθιέρωση της 14ης Σεπτεμβρίου ως ημέρας εθνικής μνήμης της γενοκτονίας των Ελλήνων της Μικράς Ασίας από το τουρκικό κράτος». Τρία χρόνια μετά, και με αφορμή το Προεδρικό διάταγμα που υπεγράφη από τους αρμόδιους υπουργούς και αναφέρεται στην οργάνωση των εκδηλώσεων οι οποίες θα σηματοδοτούν την συγκεκριμένη ημέρα μνήμης, το τοπίο γέμισε με κραυγές πανικού. Κάποιοι μιλούν για εσωκομματικό εμφύλιο, κάποιοι άλλοι «σερβίρουν» το δικαίωμα στην εθνική μνήμη στο τραπέζι της μικροπολιτικής και υπονοούν ότι η ως άνω πρωτοβουλία «παρουσιάζεται σε μια άστοχη συγκυρία κατά την οποία η Ελλάδα έχει βγει από το στόχαστρο της Τουρκίας».

Μακριά από πολιτικές έριδες και ιδεολογήματα του συρμού, στην παρούσα μελέτη θα προσεγγίσουμε την ουσία του ζητήματος. Πρόκειται ή όχι για γενοκτονία; Τι ορίζει το νομικό πλαίσιο και τι υποδεικνύουν τα ιστορικά δεδομένα της εποχής;

Προτού εισέλθω στην ανάλυση της ουσίας του θέματος, θα ήθελα να αναφέρω ότι οι αρμονικές σχέσεις με τη γείτονα χώρα εξυπηρετούν και διευκολύνουν όλους μας, αμοιτέρων των λαών. Οι πολιτικοί χειρισμοί ανήκουν στους αρμόδιους πολιτικούς για τη διαφύλαξη της λεπτής ισορροπίας μεταξύ των δύο πλευρών του Αιγαίου- ωστόσο ουδείς έχει το δικαίωμα να ακροβατεί και να αμφιθυμεί, όταν πρόκειται για τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης και τη διαφύλαξη της εθνικής αυτογνωσίας.

Το ακριβές νομικό πλαίσιο
και τα συστατικά στοιχεία
της έννοιας της γενοκτονίας

Η σύμβαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών του 1948 «για την πρόληψη και την τιμωρία του εγκλήματος της γενοκτονίας», που μας παρέχει το μόνο πλήρη νομικό ορισμό του εγκλήματος της γενοκτονίας, θέτει ξεκάθαρα και με τρόπο σαφή τα συστατικά στοιχεία της έννοιας της γενοκτονίας.

Σύμφωνα με αυτή, τα στοιχεία που απαιτούνται είναι: α) η ύπαρξη πρόθεσης της ομάδας των δραστών να εξολοθρεύσει την ομάδα των θυμάτων, β) η ομάδα των θυμάτων να φέρει κοινά εθνικά, φυλετικά, θρησκευτικά χαρακτηριστικά, γ) η ομάδα των θυμάτων να πλήττεται μερικά ή στο σύνολό της, δ) η γενοκτονία να γίνεται με οποιαδήποτε από τις πράξεις που απαριθμούνται στη σύμβαση, δηλαδή είτε με φόνο των μελών της ομάδας, είτε με πρόκληση σοβαρής σωματικής ή διανοητικής βλάβης σε μέλη της, είτε με εσκεμμένη επιβολή στην ομάδα συνθηκών ζωής που αποσκοπούν στο να επιφέρουν τη φυσική καταστροφή της, εν όλω ή εν μέρει, είτε με επιβολή μέτρων με σκοπό την παρεμπόδιση των γεννήσεων μέσα στην ομάδα, είτε με βίαιη μετακίνηση παιδιών από τη μία ομάδα στην άλλη.

Υπάρχουν τα στοιχεία αυτά στην περίπτωση του αφανισμού του Μικρασιατικού ελληνισμού;

1. Η ΥΠΑΡΞΗ ΠΡΟΘΕΣΗΣ

Η έννοια της πρόθεσης είναι η πιο ασαφής και σε κάθε περίπτωση τεκμηριώνει την ύπαρξη γενοκτονίας, αν, φυσικά, υπάρχουν και τα αντικειμενικά στοιχεία που απαιτεί η σύμβαση (δηλαδή αν η ομάδα των θυμάτων φέρει συγκεκριμένα κοινά χαρακτηριστικά -εθνικά, φυλετικά, θρησκευτικά-, αν η ομάδα αυτή εξολοθρεύτηκε εν όλω ή εν μέρει και αν η εξολοθρευση της ομάδας έγινε με οποιαδήποτε από τις γενοκτονικές πράξεις και μεθόδους που αναφέρονται στη σύμβαση). Στην αντίθετη περίπτωση, σε περίπτωση δηλαδή ανυπαρξίας πρόθεσης από την πλευρά των δραστών να εξολοθρεύσουν την ομάδα των θυμάτων, γίνεται λόγος για εγκλήματα πολέμου, ή για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας ή για πράξεις αντεκδίκησης και ανταπόδοσης.

Προέχει να τονισθεί ότι η πρόθεση των δραστών καθίσταται εμφανής μέσω της επανάληψης πράξεων που οδηγούν στην εκμηδένιση ενός σημαντικού μέρους της ομάδας των θυμάτων

Προκαμένον να καταλάβουμε την πρόθεση και τη στάση του καθεστώτος των Νεοτούρκων, πρέπει να λάβουμε υπ' όψη μας το γεγονός της γερμανικής ανάμειξης σε όλη την προετοιμασία και προεργασία του σχεδίου των εθνικών εκκαθάρσεων. Ο Felix Sartiaux, γάλλος πολιτικός επιστήμων και αυτόπτης μάρτυς των διωγμών, έγραφε το 1918: «Επί τριάντα

σημαίνοντες πολίτες ρίχθηκαν ομαδικά στις φυλακές· διαδοχικές δολοφονίες κοινοταρχών μέρα μεσημέρι μέσα στους δρόμους. Έτσι σκοτώθηκαν πενήντα σημαίνοντες Βούλγαροι και πολλοί Έλληνες»². Άρθρο των New York Times με ημερομηνία 13 Ιανουαρίου 1915 υπό τον τίτλο «Οι Χριστιανοί σε μεγάλο κίνδυνο», απεκάλυπτε την ακόλουθη δήλωση του Ταλα-άτ Μπέη, ηγέτη του κινήματος των Νεοτούρκων: « Η Τουρκία θα έχει από εδώ και στο εξής χώρο μόνο για τους Τούρκους».

Η προαναφερόμενη ιδεολογία υπογράμμιζε τη μοναδικότητα της τουρκικής ιστορίας και την ιδιαιτερότητα του τουρκικού μέλλοντος. Οι Μουσουλμάνοι θεωρούνταν ανώτεροι από τους Χριστιανούς και οι Τούρκοι εδικαιούντο μια ξεχωριστή θέση στην οθωμανική αυτοκρατορία έναντι όλων των άλλων εθνοτήτων. Επίσης η ιδεολογία εκπροσωπούσε μια «ανώτερη ιδέα», μια «ιερή αποστολή», που ήταν η καθαρότητα του Ισλάμ. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να υπενθυμίσω την αντίστοιχη ιδεολογία της Ναζιστικής Γερμανίας που υπογράμμιζε την ανωτερότητα της Αρίας φυλής και παρουσίαζε τον εβραϊκό λαό ως απειλή και κίνδυνο ενάντια στο πρόγραμμα του χιτλερισμού επιτάσσοντας τον σιγματισμό του με λέξεις όπως «βδέλλες», «ψείρες» και «παράσιτα». Ανάλογος ήταν και ο σιγματισμός των ελλήνων μικρασιατών: η καταστρεπτική ιδεολογία χρησιμοποιούσε, απαιτούσε και δικαιολογούσε εξευτελισμό, κακομεταχείριση και απομόνωση των θυμάτων. Οι Έλληνες μικρασιάτες (αλλά και οι λοιποί χριστιανοί της οθωμανικής αυτοκρατορίας) παρουσιάζονταν ως συνωμότες εναντίον της ιερής αποστολής και ο σιγματισμός τους με χαρακτηρισμούς όπως οι λέξεις «ραγιάς» και «γκιαούρης» τους προσέδιδε τη «ρεταινιά» του πολίτη δεύτερης κατηγορίας σε ένα μουσουλμανικό κράτος.

Σύντομα οι προθέσεις των Νεοτούρκων αποτυπώθηκαν σε διατάγματα και νόμους και απέκτησαν μια επίφαση νομιμότητας, για να εξελιχθούν σε απροκάλυπτες βιαιοπραγίες, βιασμούς, φόνους, βασανισμούς, φυλακίσεις και άλλα. Κατά την περίοδο 1915-1922 οι Νεότουρκοι εισηγήθηκαν πληθώρα νόμων και διαταγμάτων: στο πλαίσιο αυτό αφαιρέθηκαν τα όπλα από τον ελληνικό πληθυσμό, καταργήθηκαν εκκλησιαστικά και εκπαιδευτικά προνόμια των Ελλήνων, η εκλογή δημογερόντων ανατέθηκε στην κυβέρνηση και όχι πια στις κοινότητες, τα

τους πρωτεργάτες του κινήματος των Νεοτούρκων να προβούν σε εκκαθαρίσεις αδειάζοντας την Μικρά Ασία από τα ιθαγενή στοιχεία, τα οποία ήταν εμπόδια στην πραγμάτωση των τουρκικών στόχων, και ανέλαμβανε ταυτόχρονα τη δέσμευση να αντικαταστήσει τους Έλληνες με «καλούς, τίμιους και εργατικούς» Γερμανούς, ιμπεριαλιστές και υπάκουους.

ελληνικά σχολεία εξισώθηκαν με τα τουρκικά και υπήχθησαν εφεξής στον έλεγχο της τουρκικής κυβέρνησης, αμέσως εξαρτώμενα από το τουρκικό Υπουργείο Παιδείας. Την ίδια περίοδο (1915) επιβάλλεται δυσβάσταχτη φορολογία των περιουσιών των Ελλήνων και αρχίζει η δήμευση της περιουσίας των ελληνικών μοναστηριών και των ελληνικών ιδρυμάτων, οι διωγμοί και οι φυλακίσεις ιερέων και δασκάλων, η καταστροφή των αρχαίων ελληνικών μνημείων και των ελληνικών εκκλησιών, με εκκένωση, λεηλασία και εμπρησμό των ελληνικών χωριών.

Έκθεση του Βρετανού Πρέσβη στην Κωνσταντινούπολη Sir H. Rumbold περιγράφει:

"Οι Τούρκοι, φαίνεται, εργάζονται με σκόπιμο σχέδιο να εξουδετερώσουν τις μειονότητες. Η μέθοδος τους είναι να μαζεύουν Έλληνες Οθωμανούς από τις περιοχές μεταξύ Σαμψούντας και Τραπεζούντας. Οι Έλληνες περπατούν από την Αμάσεια μέχρι την Καισάρεια και πάλι πίσω μέχρι που τελικά τους στέλνουν μέσω Kharput προς ανατολάς. Έτσι, ένας μεγάλος αριθμός των εκδιωχθέντων πεθαίνουν στον δρόμο από τις κακουχίες και το κρύο. Οι Τούρκοι μπορούν να λένε ότι δεν δολοφονούν αυτούς τους πρόσφυγες, όμως είναι βέβαιος ο παραλληλισμός με τον τρόπο που οι Τούρκοι εξουδετέρωναν τους σκύλους στην Κωνσταντινούπολη εγκαταλείποντας τους σε ένα νησί όπου πέθαιναν από πείνα και δίψα".

Ο ανώτερος Βρετανός Αξιωματούχος του Υπ. Εξωτερικών (Foreign Office) G.W. Rendel σε έκθεσή του με ημερομηνία 20 Μαρτίου 1922 γράφει τα ακόλουθα:

"...Οι εθνικιστές θεωρούν τις μειονότητες ως την απία ατέλειωτων προβλημάτων, και έχουν αποφασίσει πως ο καλύτερος τρόπος να εμποδίσουν τέτοιες ταραχές να ξαναδημιουργηθούν είναι να τις αφανίσουν δια παντός. Θέλουν την Ανατολία για τους Τούρκους, και σύμφωνα και με τον Signor Tuozzi (Ιταλό ανεπίσημο εκπρόσωπο στην Άγκυρα) η εκκένωση της Σμύρνης και της περιοχής της από τους Έλληνες θα είναι το θανάσιμο κτύπημα για τις μειονότητες στην περιοχή. Οι εθνικιστές θα είναι απόλυτα έτοιμοι να υπογράψουν οποιαδήποτε συμφωνία ζητηθεί από τους συμμάχους για την προστασία των μειονοτήτων, με την προϋπόθεση ότι ποτέ δεν θα έχουν την υποχρέωση οι Κεμαλιστές να τις σεβαστούν και να τις υλοποιήσουν".

Είναι αναμφισβήτητο ότι όλες οι τουρκικές φρικαλεότητες και θηριωδίες κατά των Ελλήνων

Η γερμανική συμβολή θα εμφανιζόταν ατελής, αν εδώ δεν γινόταν μνεία του Γερμανού στρατηγού Άλμαν φον Σάντερς, ο οποίος αναδιοργάνωσε τον τουρκικό στρατό, μετά τη συντριβή του στο Βαλκανικό πόλεμο του 1912 και ο οποίος υπήρξε εισηγητής του διωγμού κατά των Ελλήνων το 1914, στα δυτικά κυρίως παράλια της Μικράς Ασίας.

(αλλά και των Αρμενίων) δεν αποτέλεσαν ένα ξέσπασμα της τουρκικής μανίας κατά των χριστιανικών μειονοτήτων της οθωμανικής αυτοκρατορίας, αλλά την εμμονή σε μια μεθοδευμένη και καλά προσχεδιασμένη στρατηγική εξοντώσεων, διωγμών και αφανισμού των μειονοτήτων αυτών.

2. Η ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ ΤΟΥ ΑΦΑΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ «ΕΝ ΟΛΩ Ή ΕΝ ΜΕΡΕΙ»

Οι γενοκτόνες πράξεις πρέπει, σύμφωνα με την Σύμβαση του Ο.Η.Ε. του 1948, να αποσκοπούν στην εξολοθρευση μιας ομάδας με κοινά εθνικά, φυλετικά ή θρησκευτικά χαρακτηριστικά.

Ωστόσο, όταν κάποια από τις πράξεις που απαριθμούνται στη σύμβαση πλήττει μεμονωμένα θύματα, τότε αυτή είναι γενοκτόνος, αν κάθε θύμα επιλέχθηκε λόγω του ότι ανήκει σε μια ευρύτερη ομάδα.

Η έκφραση «εν μέρει» δημιουργεί ερωτηματικά σχετικά με την έκταση που πρέπει να έχει το μέρος της ομάδας που πλήττεται. Για κάποιους συγγραφείς η σύμβαση αφορά σε μεγάλους αριθμούς θυμάτων και όχι μεμονωμένες περιπτώσεις δολοφονιών.

Το επιχείρημα αυτό δεν φαίνεται ικανοποιητικό. Ακόμη και ο φόνος ενός θύματος μπορεί να αποτελέσει γενοκτονία, αν έχει ένα συνδετικό σκοπό (connecting aim) ο οποίος προδίδει την εμμονή των δραστών να εξολοθρεύσουν τα χαρακτηριστικά της ομάδας που φέρει το άτομο. Πώς θα μπορούσαμε άλλωστε να εισέλθουμε σε ένα παιχνίδι αριθμών που θα υποβίβαζε την αξία μιας ζωής σε αγαθό μικρότερης σημασίας από τη ζωή περισσότερων ατόμων;

Επομένως, δεν ευσταθεί το επιχείρημα ότι «στην περίπτωση της εξολοθρευσης του ελληνοισμού της Μικράς Ασίας δεν μπορούμε να μιλάμε για γενοκτονία, διότι δεν αφανίστηκε το ελληνικό στοιχείο στο σύνολό του» ούτε το παιδαριώδες, κατά τη γνώμη της γραφούσης επιχείρημα, ότι «αφού υπήρξαν πρόσφυγες πώς μιλάμε για γενοκτονία», δεδομένου ότι η σύμβαση του 1948 αρκείται και σε αφανισμό τμήματος της ομάδας των θυμάτων για την πλήρωση της υπόστασης του εγκλήματος της γενοκτονίας.

3. Morgenthau, H. (1918)
Ambassador Morgenthau's
story, Garden City, N. Y.:
Doubleday

Ο Henry Morgenthau, ο Αμερικανός πρέσβης στην Κωνσταντινούπολη συνοψίζει την σχέση αυτή στην ακόλουθη του δήλωση: "Δεν είμαι οίγουρος ότι ο Ταλαάτ και οι έταιροι του αντιλαμβάνονταν πως έπαιζαν το παιχνίδι της Γερμανίας, αλλά δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι οι Γερμανοί τους εξωθούσαν διαρκώς σ' αυτό το έργο για το οποίο είχαν φυσική κλίση"³.

3. ΟΙ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΓΕΝΟΚΤΟΝΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Ξεκινώντας από το 1910, όπου έχουμε την μεταστροφή του καθεστώτος των Νεοτούρκων από την υπόσχεση των ίσων δικαιωμάτων για όλους στην εθνοκεντρική ιδέα του Παντουρκισμού, οριοθετούμε και την έναρξη της συστηματικής εξόντωσης και εξαφάνισης του ελληνικού στοιχείου. Αυτή η προγραμματισμένη καταστροφή πραγματοποιήθηκε με τις ακόλουθες πράξεις και μεθόδους:

1) Κατάργηση των ειδικών προνομίων και δικαιωμάτων των ελληνικών κοινοτήτων της Μικράς Ασίας. Το πρώτο μέτρο αποδυνάμωσης του ελληνικού στοιχείου αφορούσε την κατάργηση των ειδικών εκκλησιαστικών και εκπαιδευτικών προνομίων τα οποία απολάμβαναν οι Έλληνες. Από το 1915 τα προνόμια του Πατριαρχείου και της εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας του περιορίζονται ουσιαστικά. Η εκλογή δημογερόντων γίνεται πια από την Κυβέρνηση και όχι από τις κοινότητες. Επίσης, με νόμο που ετέθη σε εφαρμογή τον Ιούλιο του 1915, όλα τα σχολεία των ελληνικών κοινοτήτων στην Τουρκία εξισώθηκαν με τα τουρκικά και υπήχθησαν εφεξής στον έλεγχο της τουρκικής κυβέρνησης, αμέσως εξαρτώμενα από το Τουρκικό Υπουργείο Παιδείας. Αυτό σήμαινε ότι η τουρκική γλώσσα ετέθη σε ίδια μόρα με την ελληνική, ότι το μάθημα της γεωγραφίας και το μάθημα της ιστορίας γίνονταν αποκλειστικά στην τουρκική γλώσσα, ότι οι τούρκοι επιθεωρητές γνώριζαν και είχαν τον τελικό λόγο επί του προγράμματος διδασκαλίας.

2) Την ίδια περίοδο και με διάφορα προσχήματα άρχισε η δυσβάσταχτη φορολόγηση των περιουσιών των Ελλήνων καθώς επίσης και η δήμευση της περιουσίας των ελληνικών μοναστηριών και των ελληνικών ιδρυμάτων.

Γενικά, το καθεστώς των Νεοτούρκων εισήγαγε διάφορους νόμους και ποικίλα διατάγματα κατά την περίοδο 1915-1922 με σκοπό την "νομιμοποίηση" της κακομεταχείρισης και εκμετάλλευσης του ελληνικού πληθυσμού.

Πράγματι, η ιστορική πρακτική δείχνει, ότι πάγια τακτική των κυβερνήσεων, που φέρονται

Οι αληθινές βλέψεις των Νεοτούρκων συνοψίζονται στην επιταγή να ξεμπερδεύουν με τους Χριστιανούς της Μικράς Ασίας με μια γενικευμένη πρακτική εκτοπίσεων, αφαγών και εξολόθρευσης, αρχίζοντας από οποιεσδήποτε δολοφονίες

ως δράστες του εγκλήματος της γενοκτονίας, είναι να περιβάλλουν την πρόθεσή τους για απομόνωση και αποδυνάμωση της ομάδας των θυμάτων τους με κανόνες και διατάγματα που καλύπτονται από έναν μανδύα νομιμότητας.

Ομοίως, στην αρμενική γενοκτονία τα δικαιώματα της αρμενικής μειονότητας περιορίστηκαν με σειρά διαταγμάτων, με τα οποία επεβλήθησαν επιπλέον φόροι, περιορισμοί στην εργασία και στη νομική προστασία των Αρμενίων κλπ.

3) Αφοπλισμός/βασανιστήρια. Η υποκρισία της νομιμότητας περιέβαλλε και την έκδοση διαταγών που απαιτούσαν από τους Έλληνες να παραδώσουν όλοι τα όπλα τους με απώτερο σκοπό την τρομοκράτηση του ελληνικού πληθυσμού αλλά και την αποδυνάμωσή του, αφού οι τουρκικές έρευνες για τον εντοπισμό όπλων συνοδεύονταν από απίστευτης φρικαλεότητας βασανιστήρια και μαρτύρια.

Εκτός από τις πράξεις που προανέφερα, (σταδιακή απομόνωση των θυμάτων με στιγματισμό και κακομεταχείριση, κατάργηση προνομίων, αφοπλισμός, δυσβάσταχτη φορολόγηση των περιουσιών των Ελλήνων, δήμευση της περιουσίας ελληνικών ιδρυμάτων και μοναστηριών, βασανιστήρια, φυλακίσεις, βιασμοί), τις οποίες και εφήρμοσε το καθεστώς των Νεοτούρκων εις βάρος του μικρασιατικού ελληνισμού, θα ήθελα να τονίσω ιδιαίτερα τις παρακάτω καταστρεπτικές μεθόδους:

Ο βίαιος προσηλωτισμός στον μαμαεθανισμό εξυπηρετούσε πολύ καλά τον σκοπό της μείωσης του αριθμού των Ελλήνων. Η τουρκοποίηση των Ελλήνων είναι έννοια ευρύτερη αυτής του μαμαεθανισμού, αναφέρεται στη μεταβολή δια της βίας της γλώσσας, των ηθών και των εθίμων των Ελλήνων, μέσω μικτών κοινοτήτων ή/και μικτών γάμων. Για να επιτευχθεί ο σκοπός αυτός η τουρκική κυβέρνηση "επινόησε" την ίδρυση των λεγομένων Ορφανοτροφείων. Τα ορφανοτροφεία αυτά εμφανίζονταν καταρχήν ως διαπνεόμενα από φιλανθρωπικό σκοπό. Εντούτοις, αν κάποιος αναλογισθεί ότι οι οικότροφοι των ιδρυμάτων αυτών ήταν Έλληνες άρρενες που ελάμβαναν εκεί μια καθαρά τουρκική εκπαίδευση, τότε καθίσταται πρόδηλο ότι ο μανδύας

i) *"Τουρκοποίηση" του ελληνικού πληθυσμού της Μ. Ασίας*

προκρίτουν (βλ και σχετική μαρτυρία του George Horton έτους καταγραφής 1910 που προαναφέρθηκε). Και ενώ οι αφαγές και οι μεμονωμένες δολοφονίες κάνουν έκδηλη την πρόθεση εξαφάνισης των χριστιανικών μειονοτήτων από τα

της φιλανθρωπίας κάλυπτε το σύστημα του παιδομαζώματος. Από την άλλη, οι μικρές ελληνοπούλες μεταστρέφονταν στον μωαμεθανισμό μέσω εξαναγκαστικών μικτών γάμων.

Παρόλα αυτά, οι Τούρκοι γνώριζαν ότι δεν θα πετύχαιναν να "εκτουρκίσουν" ολόκληρο τον ελληνικό μικρασιατικό πληθυσμό. Έτσι, δεν τους απέμενε παρά να εξοντώσουν ή να εκριζώσουν το ελληνικό στοιχείο από τις μικρασιατικές εστίες του, λύση που αποδείχτηκε μακάβρια αποτελεσματική.

ii) *Σποραδικές δολοφονίες* Η "αποτελεσματικότερη" μέθοδος εξολόθρευσης του ελληνικού στοιχείου υπήρξε αυτή των μεμονωμένων, αλλά εξαιρετικής συχνότητας δολοφονιών, τις οποίες, όπως άλλωστε και σε κάθε τυραννικό καθεστώς, οι τουρκικές αρχές μπορούσαν ευκολότερα να αποκρύψουν. Δεν ήταν όμως μόνον αυτή η αιτία εφαρμογής του σχεδίου των μεμονωμένων αλλά διαδοχικών δολοφονιών και άλλων φρικαλεοτήτων (βασανιστηρίων, φυλακίσεων, βιασμών, κλοπών) από την τουρκική κυβέρνηση. Το σύστημα αυτό απέβλεπε κυρίως στην τρομοκράτηση του ελληνισμού και στην κάμψη του ηθικού του σε τέτοιο βαθμό ώστε να τραπεί είτε σε εκούσια αφομοίωση είτε σε εκούσιο εκριζισμό, και στην μια αλλά και στην άλλη περίπτωση σε αφανισμό, δηλαδή, του ελληνικού στοιχείου.

iii) *Εκτοπίσεις* Οι εκτοπίσεις είχαν χαρακτήρα αφανισμού. Ενδεικτικά αναφέρω, ότι το 1914 μέσα σε εννέα ημέρες σύμφωνα με πίνακες του πατριαρχείου της Κων/πόλεως, εκτοπίστηκαν 727.286 άνθρωποι από τις περιοχές της Σμύρνης, του Αϊβαλί, της Κερασούντας, των Δαρδανελλίων, της Χαλκηδόνας, της Προύσσας, της Ανδριανούπολης κ.α. Υπό το πρόσχημα στρατιωτικών αναγκών ή λόγων ασφαλείας ομάδες ελληνικών πληθυσμών, κατά κανόνα κατά την διάρκεια του χειμώνα, υποχρεώνονταν να περπατούν στα βουνά και σε περιοχές ξηρές κάτω από συνθήκες απάνθρωπες, πείνας, δίψας, ασθενειών και βασανιστηρίων. Όσοι από τους εκτοπισμένους επιβίωναν εξαναγκάζονταν να εγκατασταθούν σε τουρκικά χωριά υπό την πίεση των τουρκικών αρχών που επεδίωκαν έτσι την αφομοίωση του ελληνικού στοιχείου από το τουρκικό. Ωστόσο

μικρασιατικά εδάφη, η πιο ύπουλη και συνάμα η πιο τραγική "αποτελεσματική" μέθοδος εξολόθρευσης των Ελλήνων και των Αρμενίων υπήρξε αυτή των εκτοπίσεων, μια μέθοδος που στηρίχθηκε στην παρατεταμένη κακομεταχείριση, στις στελείστες πεζοπορίες μέσα στο κρύο, στην στέρηση νερού και τροφής.

ελάχιστοι επιβίωναν. Τι ειρωνεία, αλήθεια, οι εκτοπίσεις υπήρξαν λιγότερο εξελιγμένη μέθοδος αφανισμού από τους θαλάμους αερίων, αλλά εφάμιλλες με αυτούς σε "αποτελεσματικότητα".

Τις εκτοπίσεις ακολουθούσαν, ως πάγια τουρκική τακτική, οι εμπρησμοί. Τα σπίτια των *iv) Εμπρησμοί* εξόριστων αποτελούσαν αντικείμενο λεηλασίας και τα χωριά που είχαν εκκενωθεί γίνονταν στόχος ολοσχερούς καταστροφής εξ αιτίας εμπρησμών που διενεργούσαν οι λεγόμενες τουρκικές ορδές τιμωρίας.

Τον Σεπτέμβριο του 1922, με διαταγή του στρατιωτικού διοικητή της Σμύρνης Νουρεντίν *v) Τα τάγματα εργασίας* συνελήφθησαν όλοι οι άρρενες Έλληνες ηλικίας 16 έως 60 ετών. Όλοι αυτοί εστάλησαν *(αμελέ ταμπουρού)* στα Αμελέ ταμπουρού (τάγματα εργασίας) και εξοντώθηκαν. Η συγκεκριμένη γενοκτόνος μέθοδος στερεί τη δυνατότητα αναπαραγωγής της φυλής.

Από το 1915 έως το 1923 περισσότεροι από 300.000 Έλληνες εξοντώθηκαν στην κυριολεξία. Οι εκτοπίσεις και τα "τάγματα εργασίας" (αμελέ ταμπουρού) όπου υπηρετούσαν μόνο Έλληνες και Αρμένιοι ανήκαν στον λεγόμενο «Λευκό θάνατο». Στα "τάγματα εργασίας" τα θύματα πέθαιναν μαζικά από στερήσεις, κοπιώδεις εργασίες, καταδίκες και συνοπτικές εκτελέσεις.

Επιπροσθέτως, όσοι άνδρες αλλά και γυναίκοι παρόμοια παρέμεναν στη Μικρά Ασία μετά τον Σεπτέμβριο του 1922 κατέληξαν στα τάγματα εργασίας, για να υποβληθούν σε απάνθρωπη καταναγκαστική εργασία και να αφανιστούν από τις κακουχίες, την ασιτία, τις επιδημίες εξανθηματικού τύφου και εντερίτιδας.

Μέθοδοι, όπως η κατάργηση των εκπαιδευτικών και θρησκευτικών προνομίων, ο βίαιος εξισλαμισμός, η φυλάκιση ιερέων και δασκάλων, οι εκτοπίσεις και η εγκατάσταση των εξορισθέντων σε τουρκικές περιοχές, οι εμπρησμοί ολόκληρων ελληνικών περιοχών, η καταστροφή ελληνικών εκκλησιών και αρχαίων μνημείων θα μπορούσαμε να πούμε ότι συνιστούν πολιτιστική γενοκτονία, καθόσον αποσκοπούν στην απάλειψη της ταυτότητας (γλωσσικής, θρησκευτικής, πολιτιστικής) του ελληνικού στοιχείου.

Κριτική του αντίλογου
για την γενοκτονία
στην Μικρά Ασία

Από τα ποικίλα δημοσιεύματα που πραγματεύτηκαν το θέμα τον Φεβρουάριο και τον Μάρτιο του 2001, με αφορμή την υπογραφή του Πρεδρικού διατάγματος προς εκτέλεση του Νόμου 2654/1998, απομονώνω τις κυριότερες θέσεις όσων διαφωνούν με τη θέση ότι έγινε πράγματι γενοκτονία στη Μικρά Ασία και όσων αμφισβητούν τη συνδρομή των επί μέρους προϋποθέσεων:

1. ΔΕΝ ΥΠΗΡΧΕ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1922

Το επιχείρημα δεν ενδιαφέρει ως προς το νομικό πλαίσιο που προβλέπει και τιμωρεί το έγκλημα της γενοκτονίας. Η σύμβαση δεν απαιτεί την ύπαρξη ενός οργανωμένου κράτους ούτε προϋποθέτει τη διάπραξη της γενοκτονίας από το ίδιο το κράτος. Πιο συγκεκριμένα η σύμβαση δεν προσδιορίζει καν τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του δράστη, ενώ περιγράφει διεξοδικά τα χαρακτηριστικά που πρέπει να φέρει η ομάδα των θυμάτων. Ορθότερα πρέπει να διακρίνουμε ομάδα των δραστών και ομάδα των θυμάτων, όπου δράστες μπορεί να είναι και η κυρίαρχη ομάδα μιας κοινωνίας⁴, όπως ήταν οι Μουσουλμάνοι της οθωμανικής αυτοκρατορίας έναντι μιας μικρότερης ομάδας -αυτής των θυμάτων- όπως ήταν οι χριστιανικές μειονότητες.

2. Ο ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΗΤΑΝ ΠΟΛΥ ΜΙΚΡΟΤΕΡΟΣ ΑΠΟ ΑΥΤΟΝ ΠΟΥ ΠΡΟΒΛΕΠΕΤΑΙ

Εδώ θα παραπέμψω σε σχετικό άρθρο των Πασχάλη Κιτρομηλίδη και Αλέξη Αλεξανδρή υπό τον τίτλο 'Ethnic survival, nationalism and forced migration', στο οποίο ο αναγνώστης μέσα από λογιστικές πράξεις και με πηγές στατιστικών θα βρει ένα έλλειμμα 800.000 ψυχών που δεν μπορεί να καλυφθεί από πουθενά! Επίσης θα επιθυμούσα να τονίσω ότι, και πάντα ακολουθώντας πιστά το γράμμα της σύμβασης των ΗΕ του 1948, για να μην εμπλακούμε σε ένα παιχνίδι αριθμών, ακόμη και αν ο αριθμός των θυμάτων ήταν πολύ μικρότερος και πάλι θα μιλούσαμε για γενοκτονία, εφόσον κάθε θύμα ξεχωριστά επελέγη λόγω της ιδιότητας και της ταυτότητας του ως μέλους μιας ευρύτερης ομάδας και όχι λόγω, πχ., των πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεών του.

4. Fein, H. (1990) Genocide: A sociological perspective, Current Sociology, v. 38, No. 1, Sage Publications. Doubleday

3. ΚΑΝΕΙΣ ΠΟΤΕ ΔΕΝ ΟΝΟΜΑΣΕ ΤΗΝ «ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ» «ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ»

Ας μην αναλωθούμε σε πολιτικές ευθύνες και γραμμές του επίσημου ελληνικού κράτους που επικράτησαν αμέσως μετά την αποτυχία της Μικρασιατικής Εκστρατείας. Γεγονός είναι, ότι τόσο η πρώτη γενιά προσφύγων όσο και η δεύτερη αγωνίστηκαν σκληρά να επιβιώσουν και να ορθοποδήσουν στο ελληνικό κράτος, να προσαρμοστούν σε μια νέα «πατρίδα» και να αποδείξουν την αξία τους σε μια καινούρια κοινωνία, που αντιμετώπιζε τους πρόσφυγες με δυσπιστία και καχυποψία αποδίδοντας σε αυτούς υποτιμητικούς χαρακτηρισμούς όπως «πρόσφιγγας» και «τουρκόσπορος». Οι άρχοντες, που από τη μια στιγμή στην άλλη έγιναν δούλοι και μεροκαματιάρηδες, σαφώς δεν είχαν το κουράγιο να ονοματίσουν την κατάρρα που τους σπигμάτισε, γιατί έστρεψαν στο μέλλον το βλέμμα προσπαθώντας να ξεχάσουν ένα τόσο μελανό σημείο που τους χαράκωσε τόσο βαθιά. Ανάλογα, στους επιζήσαντες του εβραϊκού ολοκαυτώματος χρειάστηκαν 45 ολόκληρα χρόνια για να μιλήσουν για τις «πληγές» και τα «σημάδια» που έκρυβαν στη μνήμη και το σώμα τους. Αυτό άλλωστε αποτελεί φυσιολογική αντίδραση. Τα προσφυγικά σωματεία, ήδη από τη δεκαετία του 1960, κάνουν λόγο για γενοκτονία και συνεχώς αγωνίζονται να ακουστεί η φωνή τους, γεγονός που αναιρεί τον ισχυρισμό «πώς, ενώ για 80 χρόνια δεν κάναμε λόγο για γενοκτονία, το θυμόμαστε τώρα» και τον συγγενή ισχυρισμό ως προς το ειρωνικό περιεχόμενο ότι «κάποιοι ξαφνικά ζήτησαν τα κλέη της αναγνώρισης της αρμενικής γενοκτονίας από τη Γαλλία». Επίσης, να τονισθεί εδώ ότι η λέξη «καταστροφή» δεν αποτελεί νομικό όρο. Ορθότερα, ως γενικής σημασίας όρος αποδίδει την έννοια της παντελούς φθοράς και του αφανισμού του ελληνικού στοιχείου από τα μικρασιατικά εδάφη με την καταστροφή των αρχαιοελληνικών μνημείων, ιδρυμάτων, εκκλησιών και μοναστηριών, τον εμπρησμό αμέτρητων ελληνικών χωριών κτλ που ως εγκλήματα δεν θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν γενοκτονία.

4. ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΜΠΟΛΕΜΗΣ ΣΥΡΡΑΞΗΣ ΤΗΝ ΟΠΟΙΑ ΕΜΕΙΣ ΠΡΟΚΑΛΕΣΑΜΕ, ΠΩΣ ΜΙΛΑΜΕ ΓΙΑ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ;

Ο ελληνικός στρατός επιβιβάστηκε στη Σμύρνη για να απελευθερώσει έναν λαό που είχε ήδη καταπιεστεί και υποφέρει για χρόνια. Άρα το προηγούμενο υπήρχε και η μετάβαση του στρατού μας στην Ανατολή δεν προδίδει κανέναν ιμπεριαλιστικό στόχο, όπως ορισμένοι αρέσκονται να υποστηρίζουν. Η ύπαρξη του πολέμου δεν αναιρεί και την ύπαρξη της γενοκτονίας. Άλλωστε, η σύμβαση του 1948 εφαρμόζεται τόσο σε καιρό ειρήνης όσο και σε καιρό πολέμου. Πρέπει επίσης να τονισθεί εδώ ότι, αν κάποιος συγκρίνει τις περιπτώσεις του ελληνοισμού της Μικράς Ασίας με αυτή των Αρμενίων και των Εβραίων, με έκπληξη θα διαπιστώσει ότι ο πόλεμος υπήρξε η χρυσή ευκαιρία για τους δράστες να ξεφορτωθούν και να ξεπαστρέψουν τα θύματα που είχαν ήδη σε μεγάλη έκταση ταλαιπωρήσει και κακομεταχειριστεί⁵. Σε κάθε περίπτωση είναι ανεπίτρεπτο να θεωρείται «φυσιολογικός» και «αναμενόμενος» ο αφανισμός του αμάχου πληθυσμού, που πρόσκειται στην ηττημένη στον πόλεμο πλευρά, τη στιγμή που ο ίδιος δεν έχει καμιά εμπλοκή στις στρατιωτικές και πολιτικές επιλογές του εκάστοτε καθεστώτος. Γενικά, η χρονική σύμπτωση γενοκτονιών με πολέμους δεν αποποινικοποιεί τη γενοκτονία των αμάχων, απλώς παρέχει στους δράστες μηχανισμούς «εκλογίκευσης» των φρικαλεοτήτων τους⁶ (βλέπε κατωτέρω κεφ. με τίτλο Οι τεχνικές «εκλογίκευσης» ή οι αρνήσεις (denials) των γεγονότων από τους δράστες) και δημιουργεί εσκεμμένες συγχύσεις ως προς τον αριθμό των θυμάτων!

5. Dadrian, V. N.(1975) "The Common Features of the Armenian and the Jewish Cases of Genocide: A comparative ictimological Perspective", in Drapkin, I. and Viano, E. "Victimology: A new focus", Lexington Books όπως επίσης και Hilberg, R. (1985) The Destruction of The European Jews, rev. ed. New York.

6. Kuper, L.(1982) The prevention of genocide, Yale University Press, New Haven and London.

Οι τεχνικές «εκλογίκευσης»
ή οι αρνήσεις (denials)
των γεγονότων από τους δράστες

Όπως καταδείχθηκε από τα προαναφερθέντα η ιδεολογία είναι η λέξη κλειδί για την διάπραξη μιας γενοκτονίας. Δεν αρκεί, όμως, μόνη αυτή, αλλά πρέπει να εκπροσωπεί (ή να υπόσχε-ται ότι εκπληρώνει) μια «ανώτερη ιδέα» ή μια «ιερή αποστολή» (εδώ την καθαρότητα του Ισλάμ) και θα πρέπει να εντοπίζει τους αποδιοπομπαίους τράγους, δηλαδή την ομάδα των θυμάτων ως εμπόδιο ή απειλή της. Στην Οθωμανική αυτοκρατορία των Νεοτούρκων Έλληνες και Αρμένιοι «συνωμοτούσαν» με τους συμμάχους τους για αυτονομία -στη Ναζιστική Γερμα-νία από την άλλη οι Εβραίοι δεν θεωρούνταν μόνο ως απαξιωμένα φτηνά αντικείμενα αλλά και ως κρυφοί συνωμότες που στόχο τους είχαν να διαλύσουν το υπάρχον κράτος και να αποκτή-σουν την ανώτερη εξουσία. Η κακοποίηση των θυμάτων στις παραπάνω περιπτώσεις απέφερε μία αίσθηση ανωτερότητας στους δράστες, υποβίβαζε τα θύματα σε μη ανθρώπινα όντα και καθιστούσε τον αφανισμό τους θεμιτό και αποδεκτό. Για την επιστήμη της εγκληματολογίας η ιδεολογία σε ανάλογες περιπτώσεις προσφέρει τεχνικές «ουδετεροποίησης», «δικαιολόγη-σης» και «εκλογίκευσης» των απεχθών πράξεων που επιτρέπουν κάθε εγκληματική ενέργεια χωρίς ήχος τύψεων ή μεταμέλειας⁷. Έτσι εξαφανίζουν κάθε πράξη από το μητρώο των δρα-στών και γεννούν αμυντικές «αρνήσεις» (denials) των γεγονότων. Εδώ εντάσσεται η άρνηση της ευθύνης, η άρνηση της ύπαρξης των θυμάτων, η άρνηση των κακών που οι δράστες επέ-φεραν στα θύματα, η καταδίκη όσων καταδικάζουν τη δράση των υπαίτιων και φυσικά η επί-κληση μιας ιερής υπέρτατης αποστολής. Οι τεχνικές της άρνησης υποκινούν και εμψυχώνουν την ομάδα των δραστών, ενισχύουν τους δεσμούς της ομάδας τους, επιτάσσουν την πειθαρχία στους σκοπούς και τα σχέδια αυτής και υπαγορεύουν τη μείωση των θυμάτων. Οι τεχνικές αυτές προηγούνται ως κίνητρο της γενοκτονίας αλλά και έπονται αυτής παρέχοντας σε κάθε περίπτωση τη κατάλληλη «ελαφρυντικά» και «άλλοθι».

7. Sykes, G. M. and Matza, D. (1957) "Techniques of Neutralisation: A Theory of Delinquency" *American Sociological Review*, v. 22, pp. 664-670

Στην περίπτωση της γενοκτονίας του μικρασιατικού ελληνισμού τα πιο πάνω στοιχεία συνυπάρχουν υψώνοντας τη φωνή της Τουρκίας σε σημείο ασύλληπτης πρόκλησης. Έτσι, όχι μόνο η μικρασιατική εκστρατεία χρησιμοποιείται ως άλλοθι για τις τουρκικές θηριωδίες σε βάρος αμάχων, αλλά και ο αριθμός των θυμάτων αμφισβητείται και υπερτονίζεται ο απειλητικός ρόλος των ίδιων των Ελλήνων στη Μικρά Ασία με τα σχέδια απόσχισης και ανεξαρτητοποίησης, που φέρονται να κατέστρωναν, και οι βαρβαρότητες εμφανίζονται να είναι αποκυήματα της φαντασίας των θυμάτων ή των συγγενών αυτών ή των ερευνητών, πολιτικών, πανεπιστημιακών, που μελετούν τα γεγονότα.

Αυτό δεν πρέπει να μας εκπλήσσει. Το ίδιο το εβραϊκό ολοκαύτωμα αποτελεί αντικείμενο αμφισβήτησης από πληθώρα ιστορικών που αποκαλούν τους εαυτούς τους «αναθεωρητές» (revisionists) και επιχειρούν να ξαναγράψουν την ιστορία υπό το πρίσμα ενός παραμορφωτικού καθρέπτη. Αυτό που πρέπει να μας λυπεί είναι, σχετικά με τη μελέτη του θέματος της γενοκτονίας του μικρασιατικού ελληνισμού, η λασπολογία που προέρχεται από κόλπους της ίδιας της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας διχάζοντάς την από τη μία σε ομάδες «εθνικοφρόνων» οι οποίοι κατηγορούνται ότι κατατρώχονται από συμπτώματα «ρεβανσισμού» και από την άλλη σε Έλληνες τάχα «ψύχραιμους» αλλά κατά τα άλλα σε τέτοιο βαθμό εθνικοφρονες - υπέρ του τουρκικού εθνικισμού- που στο όνομα ενός ψευδούς φιλειρηνισμού και μιας χάρπνης «πολιτικής φιλίας» αποκαλύπτουν (σε όλο της το μεγαλείο) την άβυσσο της αγνοίας τους.

Επίλογος

Σε τι αποσκοπεί ο διάλογος για την αναγνώριση της γενοκτονίας του ελληνισμού της Μικράς Ασίας κατά τα έτη 1910-1923;

Το βέβαιο είναι, ότι ο λόγος δεν είναι ούτε η εκδίκηση ούτε η προπαγάνδα. Δεν αποβλέπουμε στην όξυνση του μίσους ούτε διακατεχόμεθα από εθνικές επιδιώξεις. Δεν μπορούμε ούτε για νομική καταδίκη της Τουρκίας να μιλήσουμε (η σύμβαση άλλωστε δεν έχει αναδρομική ισχύ), αφού θύτες και θύματα έχουν πια φύγει από τη ζωή. Μπορούμε, όμως, να μιλήσουμε για καταδίκη ηθική και πολιτική.

Δεν επιτρέπουμε να ξεχαστεί το δικαίωμά μας στη μνήμη και στην αλήθεια, αλλά επίσης δεν μας επιτρέπεται να αμελούμε την υποχρέωσή μας απέναντι στη μνήμη και στην αλήθεια. Η υποχρέωσή μας συνίσταται στην εμπέδωση και διάδοση της ιστορικής αλήθειας, ώστε οι επερχόμενες γενεές να γνωρίζουν, να διδάσκονται και να προβλέπουν. "Το φυλάξει τα αγαθά του κτήσασθαι χαλεπώτερον", έλεγε ο Δημοσθένης.

Είναι αίτημά μας να παραδεχθεί η Τουρκία το έγκλημα που διέπραξε να εξολοθρεύσει το ελληνικό στοιχείο από εδάφη που υπήρξαν ελληνικά για πάνω από 32 ολόκληρους αιώνες.

Η αναγνώριση της γενοκτονίας του μικρασιατικού ελληνισμού από την τουρκική κυβέρνηση δεν είναι μήνυμα αντιπαλότητας, αλλά μήνυμα γνησιότητας της ιστορίας και της γνώσης για την εξασφάλιση των δικαιωμάτων της ζωής των λαών και την πρόληψη δόλιων επιβουλών εναντίον της.

ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ στη Μικρά Ασία

Ελένης Αγγελάκη

Μνήμη εναντίον λήθης

Χαρά Γαλανού

Μικρασία χαίρε

Ηλίας Βενέζης

»Δεν έχουμε πιά να μοιράσουμε τίποτα. Ας γίνουμε φίλοι.

»Μας είπαν:

»Πρέπει, πρώτα, να τα σβήσετε όλα. Έχετε μιά κλεισμένη πόρτα στο Φανάρι, τί τη θέλετε;

»Δεν άφηναν να κυκλοφορούν βιβλία ελληνικά που περιγράφανε την περιπέτεια του ελληνισμού. Απαγορεύανε στους συγγραφείς να επισκεφθούνε στη Μικρασία τον τόπο που γεννήθηκαν. Η ιστορία που διδάσκανε στα σχολεία τους έλεγε ό,τι ήθελε. Θέλαν να σβήσουμε και απ' τη δική μας ιστορία την αλήθεια και τα παθήματά μας.

»Επειδή ειλικρινά θέλουμε να συμφιλιθούμε, αισθανόμαστε την ανάγκη να εξηγηθούμε μιά για πάντα σ' αυτό το σημείο. Είμαστε ένας τόπος που η μοίρα του είναι να πληρώνη την κίνηση της ιστορίας με πόνο και αίμα. Απ' τους παλαιούς μας χρόνους έρχονται οι ενθυμήσεις, τα παραμύθια και τα δάκρυα. Οι μητέρες μας, για ν' αποκαμίσουν τα παιδιά τους, δεν έχουν να τους λένε χαρούμενα παραμύθια για πουλιά και για δάση. Τους λένε για αραπάδες και για κουρσάρους, για σφαγές και για πείνα. Τα τραγούδια μας έχουν τον αυστηρό ρυθμό της πικρής μας μοίρας, και τα πουλιά και τα δέντρα μιλάνε στα τραγούδια μας για ν' αλαφρώσουν την καρδιά μας, μα και για μας θυμίζουν. Όλα σ' εμάς εδώ υπάρχουν για να θυμίζουν. Είμαστε ένας λαός της μνήμης. Αυτό είναι η πηγή της λύπης και της περηφάνιάς μας. Πηγή και εκείνης της άλλης δύναμης, που μας βοηθά να μη γονατίζουμε, να σηκωνόμαστε όρθιοι, όσο βίαια κι αν είναι οι άνεμοι, όσο άγρια κι αν είναι η θύελλα. Κάθε κομμάτι της γης που πατούμε, κάθε δέντρο, κάθε βουνό, κάθε πέτρα, κάθε κάβος -όλα έχουν να πουν για μεγαλείο και για δάκρυα. Περνούν από μητέρα σε μητέρα, από πάπιπο προς πάπιπο, στους απλούς ανθρώπους της γης μας και της θάλασσάς μας- και αυτό είναι που τους δίνει την ίσια ματιά, τη λίγο θλιμμένη, τη γεμάτη αξιοπρέπεια και εγκάρτερηση.

»Λοιπόν -λέμε στην ανατολική πλευρά του Αιγαίου- αν ζητάτε να σβήσουμε την ιστορία μας, το συναξάρι και το μαρτυρολόγιό μας - αυτό δεν το μπορούμε. Όμως ξέρουμε να κάνουμε κάτι άλλο τίμιο και βαθύ: μπορούμε να μη μνησκακούμε. Γι' αυτό, χωρίς να σβήσουμε την ιστορία μας, εμείς τη συναδελφοσύνη των λαών μας θα τη βοηθήσουμε έτσι: θα βάλουμε στο μεριδίό μας όλα όσα υποφέραμε, τόσους αιώνες μίσους, τη λύπη μας και τον ξερριζωμό μας. Και απ' την άλλη θα βάλουμε την αγάπη μας για την ειρήνη, τη συνείδηση της ανάγκης να μην βρεθούνε πιά οι λαοί μας σε πόλεμο και σε εξολοθρεμούς».

The background of the page is filled with abstract black lines and shapes. There are several thick, dark, irregular shapes in the upper left corner. A network of thin, light grey lines crisscrosses the page, some forming loops and others being straight. A prominent 'X' shape is formed by two intersecting lines on the right side. The overall effect is a complex, layered geometric pattern.

Περιεχόμενα

Γενοκτονία στη Μικρά Ασία	4
<i>Βλάσης Αιτζιζίδης</i>	
Η σημασία της Μικράς Ασίας	8
Η πολιτική του τουρκικού εθνικισμού	12
Η καταστροφή της Σμύρνης	18
Το ανθρώπινο κόστος της Γενοκτονίας	24
Η μεγάλη σιωπή και η κοινωνία των πολιτών	28
Τρεις θρήνοι για την καταστροφή	32
Μνήμη εναντίον λήθης	36
<i>Χαρά Γαλανού</i>	
Το ακριβές νομικό πλαίσιο και τα συστατικά στοιχεία της έννοιας της γενοκτονίας	38
Κριτική του αντίλογου για την γενοκτονία στην Μικρά Ασία	48
Οι τεχνικές «εκλογίκευσης» ή οι αρνήσεις των γεγονότων από τους δράστες	52
Επίλογος	56
Μικρασία Χαίρε	58
<i>Ηλίας Βενέζης</i>	

το βιβλίο αυτό τυπώθηκε τον μάιο του 2001 σε 1500 αντίτυπα
για λογαριασμό των εκδόσεων **"ΕΡΕΙΣΜΑ"**

ISBN 960-8000-05-X